Postimees

Linna-väljaanne

Tellimishind kuus RM. 2.50. Aadressi muutmine 20 Rpn. Leht ilmub 6 korda nädalas. Toimetus: Tartu, Ülikooli tn. 21/23. telef. 40-81. postk. 22. Tellimiste ja kuulutuste vastuvõtmata. E. K.-Ü. „Postimees" kontoris ki. 8—15 Tartus, Ülikooli tn. 21/23. telef. 40-80. postk. 22. tooksev. arve Eesti Panga Tartu Osak. nr. 594. Tallinna kontor: Tallinn, Vene tn. 1. telef. 416-25.

86. aastakäik

Nr. 269 Laupäeval, 14. novembril 1942 Tänast lehte 6 lk. Üksiknumber 10 Rpn.

Eesti Leegioni vastuvõtmine Tartus 19. novembril

Eesti Leegioni vastuvõtukomisjon teostab leegioni astuda soovijate läbivaatust Tartus neljapäeval, 19. novembril algusega kell 10 Tuletõrje hoones.

Eesti Leegioni vastuvõtukomisjoni võivad ilmuda ka need vabatahtlikud, kes seni pole end veel üles andnud, või kes pole veel saanud kutset komisjoni ilmumiseks.

Enamlased annavad „nõu"

Bolševikud on viimastel aegadel jälle välja tulnud kümmet laadi kuulujuttudega ja neid püüdnud meie rahva hulgas levitada teatava meeleolu ja ebakindluse tekitamiseks.

Kõik need propagandajutud on aga sedavõrd läbipaistvad, et iga vähegi mõtleja inimene taipab nende tagamõtet. Pealegi on neid kuulujutte dokumenteeritud lendlehtede kaudu, kusjuures ühtlasi selgub nende juttude „sepikoda" ja tõeline allikas, sest mitut liiki lendlehed kannavad Eestimaa Kommunistliku Partei keskkomitee ja punaarmee poliitilise sektsiooni allkirju. Need asutused on eesti rahvale sedavõrd hästi tuttavad, et juba üksi nende firmade nimetamine ütleb, kellega ja millega siin tegemist on ja millist kaalu tuleb anda kõigile neile lendulastud läkitustele.

Ja võib ka öelda, et see propaganda on eht-bolševistlik. Näiteks kutsutakse üles viljaladude ja hoonete põletamisele. Siin on igale inimesele ja rahvaliikmele selge, et see on ju lõpuks enese vara mahapõletamine, ja et see tabaks eeskätt meie paljukannatanud maa kohalikku elanikkonda, kes jääks varemetele puupaljalt ja kahe tühja käega. Seda aga bolševikud nähtavasti tahavadki, sest Eestist lahkudes nad näitasid, kuidas tuleb „rahva huvide" eest seista, põletades tuhaks linnu ja külasid ning rahulike elanike vara ja elutööd. Nüüd tahetakse, et seda „vägitööd" peaksid meie oma rahva liikmed ise tegemal Säärase pimedusega ei ole eesti rahvas ennast veel kunagi lasknud lüüa ega lase jialgi ka tulevikus.

Ka ei ole eesti talupidajail mingit alust uskuda juttu neilt maa äravõtmisest. Tõsi küll, seda tegid bolševistlikud võimumehed ise, kes tükeldasid meie elujõulised talud ja küüditasid nende peremehed, et kergem oleks rajada siin vene eeskujul kolhoose. Nüüd on aga just talupidajad oma talud ja maad tagasi saanud ja võivad oma põldudel külvata ja lõigata. Seepärast ei liiguta ka eesti põllumehi seegi „hoolitsev" nõuanne, et ärge andke sundnorme. Eesti põllumees teab väga hästi, milleks ta neid sõjaraskusi kannab ja sundnorme annab. Need on vajalikud meie oma linnaelanikkonna toitlustamiseks, aga ka rinde varustamiseks sõja võidukaks lõpetamiseks.

Ka tuntakse bolševike ridades „hirmu" eesti rahvusliku kultuuri pärast, mis olevat hävimas. See jutt bolševike poolt eesti rahvusliku kultuuri kaitsmisest paneb igaühe muigama, aga ka kibedusega mõtlema sellele, kuidas bolševikud ise siin võimul olles meie rahvuslikku kultuuri kaitsesid. See „kaitse" oli nii „tugev", et isegi meie rahvushümni ei tohitud laulda ja meie rahvusvärvide näitamine viis GPU kongidesse. Suuril sõnul räägiti küll kultuuriloomingust, mis pidi olema vormilt rahvuslik ja sisult sotsialistlik, kuid unustati sealjuures lihtne tõsiasi, et rahvus ei saa olla kunagi ainult lihtne vorm, vaid rahvus ise on juba sisu, on vormi ja sisu süntees. Ja seega oli see hüüdlause ainult suitsukatteks, mille all taheti just hävitada kõik meie rahvuslik kultuurielu ja rahvuslikud pärimused, meie armsaks saanud trikoloor jne.

Selle trikoloori all ja selle trikoloori kaitseks võitlevad bolševike vastu eesti rahvusväeosad, ja seepärast jätavad meie rahvuskaaslasi külmaks igasugused hurjutamised Eesti rahvusväeosade moodustamisest ja neisse astumisest. Neis võitlevad eesti mehed oma eluõiguse ja oma isamaa parema tuleviku eest.

Sellele pühendub ka eesti noorsugu, astudes „Eesti Noorte" organisatsiooni, laskmata end eksitada bolševike kõrvasosistamistest ja juttudest.

Need on ainult üksikud drastilised näited vaenlase propagandavõtetest meie suhtes. Et meie inimesed on teadlikud, kust neid jutte serveeritakse ja kes neid sepitsevad, siis jätavad need meid kõiki külmaks ja tõendavad veelkordselt, et bolševike propagandavõtted ei ole põrmugi muutunud. Õnneks tunneb eesti rahvas neid enamlaste sõnu ja tegusid liiga hästi, et neid uskuda, ja seepärast ei tekita talle mingeid raskusi nende kohta kindlat ja õiget seisukohta võtta. Ja see seisukoht on, et Moskva urgitsejad ja propagandistid jätku eesti rahvas tõlesti rahule, sest eesti rahvas on ajaloo tormides sedavõrd karastatud ja kogenud, et ta ise väga hästi teab, mida ta tahab, mida ta teeb ja mida ta õigeks peab.

P.

Põllumees, sinu aukohuseks on põllu- ja karjasaaduste normid õigeaegselt täita.

Briti-Ameerika uus laevade kaotus Alžiiri ees

Põhja-Aafrikas kestavad rasked võitlused

Berliinist, 14. 11. Põhja-Aafrikas jätkasid saksa-itaalia väed 12. nov. raskeid tõrjevõitlusi. Sõjajõudude Ülemjuhatuse andmeil tegid britid ägedaid soomusrünnakuid, millele saksa-itaalia üksused avaldasid vastupanu. Kus nad ka arvuliselt ja relvastuselt ülekaalukama vaenlase ees taanduma pidid, seal purustasid nad kõik võitlusseadmed.

Vaenlase edasitungivates kolonnides löökesid meie lennukite pommid. Hoolimata halvast ilmast tabasid õhurünnakud inglasi nii üllatavalt, et nad vastupidiselt eelmisele päevale asusid tõrjele. 11. nov. saavutasid saksa hävitajad ilusa ilma tõttu uusi võite edukates õhulahingutes, tulistades alla 2 briti hävitajat. Peale selle tekkis õhuvõitlus ühe itaalia sidumispunkti kohal, kus parajasti haavatuid edasi toimetati. Selles lahingus kaotasid inglased jälle 2 pommitajat.

Kokku tulistasid meie hävitajad 11. nov. alla 13 vaenlase lennukit, suurema osa neist ründavate soomusjõudude ja järeleveoteede kohal.

Suurema võidu saavutasid saksa-itaalia õhujõud 12. nov. teisel suurrünnakul briti-ameerika laevadele Bougie lahes. Rünnak algas kiirete hävitajate pommide heitmisega sadamale, kus purustati muule ja hooneid. Tugevate plahvatuste saatel varises kokku 2 laohoonet. Tekkinud tuli haaras sadamas briti-ameerika sõjamaterjali.

Pearünnak algas kl. 4 hommikul. Väikeste vaheaegade järel sai tabamusi 3 suurt kaubalaeva, millest 2 siittis. Edasi tabasid meie pommitajad, hoolimata tugevast tõrjetulest, üht sadamasilla juures olevat suurt reisijateaurikut. Pommitabamustele järgnesid tugevad plahvatused ja tulikahjud, mis levisid kogu laevale.

Sadama idaosas sai üks teine niisama suur laev kaks täistabamust ja jäi põlema kohale.

Teised pommilennukid purustasid oma pommidega ühe 10.000-tonnise kaubalaeva kaitlad. Veidi pärast seda uputati kahe tabamusega üks üle 10.000-tonnine transportlaev ja üks väiksem kaubalaev, mis laadungi plahvatuse tagajärjel täielikult purustati.

Selle uue aadrilaskmise tulemuseks oli vaenlase transportlaevastikul 2 uputatud ja 14 raskesti vigastatud kaubalaeva enam.

Niisama tulemusrikkad olid pommirünnakud briti-ameerika sõjalaevade vastu. 2 suurt sõjalaeva, 1 ristleja, 3 hävitajat said tabamuse. 1 sõjalaev jäi raskete vigastustega liikumatult kohale.

Ka meie allveelaevad jätkasid oma edukaid rünnakuid anglosaksi laevastikuüksuste vastu. Vahemere lääneosas uputasid nad ühe 7000-tonnise transportlaeva ja torpedeerisid veel 2 laeva, nende hulgas üht suurt reisijatelaeva, mida vaenlane kasutas vägede transporditks. Teised allveelaevad opereerisid Maroko Atlandi rannikul. Seal uputati 1 briti ristleja, 1 hävitaja ja peale selle veel 3 transportlaeva, kogumahuga 22.500 brt. Vaenlase kaotused on rasked ja suurenevad veelgi, kuna meie allveelaevad ja pommilennukid jätkavad rünnakuid.

Võitlused Kaukaasia piirkonnas

Bolševike üksused ümber piiratud ja hävitatud

Berliinist, 14. 11. Alagiri ümbruses puhastasid meie väed 12. nov. võitlusvälja vaenlase jõududest, kes olid jäänud maha viimaste bolševike rünnakute tagasitõrjumisest. Nagu Sõjajõudude Ülemjuhatus teatab, oli siin ühel meie soomusüksusel, kes tormijooksul vaenlase poolt oma vägedest ära lõigati, raskeid lahinguid.

Tereki ülemjooksul jätkasid bolshevikud, tungides piki Kaukasuse mägesid ja Georgia sõjateed edasi, oma rünnakuid kahelt poolt. Tugevate soomusjõudude lahingusse paiskamise tõttu õnnestus vaenlasel tungida võrdlemisi nõrka tiibkaitsesse. Vaenlase tankid ilmuseid üllatavalt suurtükipositsioonidesse ja staapide võitluspunktidesse. Meie suurtükiväelased pöörasid oma kahurid ümber ja võtsid bolshevike tankid hävitava tule alla.

Samal ajal alustasid reservid vasturünnakut ja tungisid läbi, kuni ühendus ettenihutatud soomusüksustega jälle jalule seati.

Halb ilm ja üle kallaste tõusnud jõed takistasid algul kogu võitlusvälja puhastamist. 12. nov. paisati vaenlase jõud, kes olid end kindlustanud peapositsioonide ees, tagasi. Võitluste kestel hävitasid meie soomusgrenaderid vaenlase võitlusüksusi, kes püüdsid teha kergendusrünnakuid. Osavate rünnakullikumistega piirati bolshevikud ümber ja hävitati. Seejuures võeti hulk vange.

Ka Kaukasuse lääneosas on meie hävitajad ja grenaderid rasketes tõrjevõitlustes. Paranenud ilmastikuolud võimaldasid meie õhujõududele elavamat tegevust. Meie sõõstlennukite ja hävitajate madalrünnakud tabasid juba vaenlase rünnakuvalmis vägesid nii raskelt, et see mõjus meie maavägedele võitliust kergendavalt. Bolshevike kaotused, kes kaotasid õhulahingutes 3 lennukit, tõusid veelgi õhuvõitlustes raudteetransportide kohal. Pommitabamused purustasid raudteetamme, hävitades hulga vägede- ja materjalironge.

Puudub 200.000 tonni kautshukit

Stokholmist, 13. 11. Ühendriikide ajakiri „Time" kirjutab „kummikonverentsist" Valges Majas ja osutab oma artiklis „katastroofilisele kummipuudusele Ühendriikides". Mõõduandvad asjatundjad olevat tulnud otsusele, et praegune olukord olevat niivõrd hädaohtlik, et maa seisab varsti nii sõjalise kui ka sisemise kokkuvarisemise eel, kui kohe ei võeta tarvitusele vastavaid vahendeid. Vastasel korral pole Ühendriikidel 1943. a. viimasel veerandil enam kummit moodsa motoriseeritud armee varustamiseks.

Komitee, jätkab ajakiri oma hädakisa, näeb valitsuse senistes abinõudes „hilinemise, kõhklemise, üksteisele jala taha panemise ja arusaamise puuduse kaost". Kummitagavarade kindlustamiseks näitab „Time" terve rea vahendeid, mida komitee soovitas valitsusel tarvitusele võtta. Neiks on gasoliini tarvituse piiramine, et sellega vähendada rattakummide tarvitust, suurima sõidukiiruse, samuti keskmise miilide arvu piiramine aastas jne.

Ühendriigid, lõpetab „Time", omavad kuni 1. jaanuarini 1944 ainult 631.000 tonni kummit. Seejuures vajatakse seda vähemalt 842.000 tonni, nii et puudujääk on 211.000 tonni.

Inglismaa vajab palju aastaid oma kaubalaevastikule antud hoopide parandamiseks

Genfist, 13. 11. Inglismaa „uue korra" plaanitsejatele pärast sõda ütleb inglise majandusteadlane sir Archibald Hurd „Daily Sketch'is" mõningaid tõdesid: „Kui sõda on kord mõõdas, siis on Suur-Britannia maa, kus voolab piima ja mett."

Need olevat, kirjutab Hurd, üllatused, mida utoopilised reformaatorid inglastele praeguse raske heitluse ajal kuulutavad. Tema aga ütleb, et pärast sõda on inglased äärmiselt vaesed. Sõda neelab kõik nende välismaised investeeringud. Briti maailmakaubandus on sõja lõpul täiesti kadunud.

Seepärast peab rahu saavutamisel kõigepealt rängalt töötama, et Inglismaa saaks võistlusvõimeliseks. Inglismaal on ainult sütt, ja seda peab ta vahetama teiste esmajärgulise tähtsusega kaupade vastu. Suur-Britannia kaubandus vajab aga tingimata laevu, kuid just siin on sõja järel nii suured augud, et kestab palju, palju aastaid, kuni neid täita suudetakse.

Itaalia lennukid ründavad inglise-ameerika laevastikku

Tabati ristlejat, 2 hävitajat ja 2 transportlaeva

Roomast, 14. 11. Itaalia sõjajõudude ülemjuhatus teatab: Prantsusmaal ja Korsikal jätkuvad meie vägede ilkumised plaanikindlalt. Prantsuse Vahemere-laevastiku ülem ja Touloni rannakaitse ülemjuhataja on ühalikult tõotanud, et nad kaitsevad prantsuse sõjalaevu ja Touloni iga inglaste ja ameerikaste rünnaku vastu. Juht ja Duce on seepärast teinud korralduse, et Touloni kindluse rajoonis ei teostata okupeerimist saksa-itaalia vägede poolt.

Marmaricas kordasid inglise soomusjõud oma ägedat rünnakut. Õhujõud ründasid pommidega ja kuulipildujatulega korduvalt vaenlase kolonne.

Itaalia torpeedo- ja pommilennukid ründasid lainetena inglise-ameerika laevastikku Bougie lahes ja saavutasid uusi tulemusi. Üks „Leander"-tüüpi ristleja sai torpeedotabamuse. Tabati kaht suurt hävitajat ja kaht aurikut, nendest teine üle 10.000 brt. Üks laskemoonaga laaditud aurik sai täistabamuse ja lendas õhku. Veel kaks aurikut said pommitabamused ja süttisid põlema. Peale selle vigastati raskesti sadamaseadmeid.

Major Carlo Emanuele Buscaglia, kes juhtis oma kuulsusrikast üksust ja koos uue võiduga kokku üle 100.000 brt vaenlase laevaruumi uputas, ei pöördunud tagasi oma toetuskohta. Kaks lennukit ei pöördunud samuti tagasi. Üks inglise lennuk tulistati alla.

Saksa õhujõudude üksused teostasid edukaid rünnakuid vaenlase laevadele Alzhiiri vetes, uputasid ühe 10.000-brt transportlaeva, saavutasid tabamusi kahele ristlejale ja 3 hävitajale ning vigastasid hulka aurikuid. Mitmel laeval tekkis plahvatusi.

Kaptenleitnant Pasquale Giglile alluv allveelaev uputas üksi ühel rünnakul kaks vaenlase kaubalaeva, kokku 25.000 brt.

Viimastel õhurünnakutel Sardiiniale kaotas vaenlane oma teadete järgi 19 lennukit. Meri uhtus välja hulga lennukite jäänuseid. Üks meie lennuk tulistas alla ühe neljamootorilise vaenlase lennuki.

Rünnakurühmade võitlused Rževi juures

Saksa hävitajate üllatusvõit Ilmjärvest kagu pool

Berliinist, 14. 11. Rzhevi piirkonnas 11. nov. kõva külm ja selge kuiv ilm soodustasid eriti meie õhujõudude tegevust. Meie grenaderid esimese liini kaevikutes nägid, kuidas meie lennukite pommid purustasid vaenlase patareisid, laskemoonakolonne ja tugipunkte. Nad nägid ka, kuidas meie sõõstlennukid vaenlase poolel alla sööstsid ja kõrged suitsupilved tabamusi saanud asulatest ja ladudest tõusid.

Nagu Sõjajõudude Ülemjuhatus teatab, löid meie grenaderid tagasi üksikute bolshevike üksuste rünnakud ja ajasid vaenlase vasturünnakul kaugemale tagasi tema lähtekohtadest. Seejuures kaotasid bolshevikud Rzhevi juures ainult ühe päeva kestel ümmarguselt 50 meest surnutena ja 30 vangi.

Eriti tähelepanelikult valvatakse ja tugevdatakse praegu positsioone jõgede ääres, kuna väiksemad veekogud on juba kinni külmunud, andes sellega vaenlasele võimalusi uuteks lähenemisteks. Volhovi jõel pole veel kindlat jääkatet. Kui vaenlase rünnakurühmad püüdsid paatidega ujuvate jäätükkide vahelt läbi pääseda, sattusid nad meie suurtükitule alla. Suurim paatidest purustati mürskudega, lüües seega tagasi ülelutekukatse.

Ilmjärvest kagu pool soodustas külmunud maapind rünnakurühmi nende üllatusüritustel. Kinnikülmunud sood võimaldasid mõnes rindeosas saavutada uuesti lähemat ühendust naaberüksustega.

Üldiselt jätkab praegu idarindel võitlusi peamiselt kahurvägi.

Vaenlase vägedelilikumised, kindlustusvõõd, varustusliiklus ja positsioonid võeti mõjuva tule alla, hävitades nii üksi Leningradi ees 5 vaenlase patareid.

Briti lennukite ebaõnnestunud rünnak

Berliinist, 14.11. 12. nov. pärastlõunal püüdsid briti 3 „Boston"-pommitajat tungida Loode-Prantsusmaa rannikule Cherbourgi kohal. Neid ründasid kohe „Focke-Wulff"-hävitajad. Tekkis äge tulevahetus. 3 „Boston"-pommitajat pöördusid tagasi lääne poole. Seejuures tulistasid meie hävitajad alla 2 vaenlase lennukit. Kolmas sattus saksa rannaõhutõrje keskendatud tulle ja kukkus põledes alla.

Briti kaotused

Stokholmist, 14. 11. Ühe Reuteri teate järgi teatas briti admiraliteet, et hävitaja „Weteran" ja vahilaeva „Manor" uputamisel hukkus 189 mereväelast, nende hulgas 19 ohvitseri.

Tokio leht Prantsuse olukorrast

Tokiost, 14. 11. „Yomiuri Hotshi" kirjutab oma juhtkirjas:

Kui Prantsusmaa töötab koos saksa ja itaalia vägedega, kes kaitsevad oma kodumaad, purustatakse „liitlaste" kavatsused. Ainukeseks enesesäilitamise võimaluseks Prantsusmaale on tema valmisolek koostööks teljeriikidega seks, et kaitsta oma maad Ingliemaa ja Ameerika vastu.

Hispaania Tangeris maabus 54 ameerika parashütisti

Genfist, 13. 11. Ühe Reuteri teate järgi Tangerist hädamaandus 54 ameerika parashütisti paljudes kohtades Hispaania Tangeris. Hispaania võimud interneerisid parashütistid.

Uusi portugali vägesid Madeirasse

Lissabonist, 13. 11. Portugali aurik „Lima" viis neil päevil veel 200 meest portugali sõjaväge Madeirasse sealse garnisoni täienduseks.

Gandhi jääb oma arvamise juurde

Bangkokist, 13. 11. Et Gandhi ja teised vangistatud kongressijuhid ei loobu oma poliitilistest tõekspidamistest, selgub teadaandest, mis avaldati India asekuninga ja Madrase endise kongressijuhi ja peaministri Radsha Gopalachari jutuajamisel.

Radsha Gopalachari palus asekuningalt luba Gandhiga kokkusaamiseks, mida talle aga ei antud põhjusel, et kongressijuhid pole vangistamise kestel muutnud oma arvamist India küsimuse lahendamise üle, ja et seepärast pole kohtamine Gandhiga riigi julgeoleku ja sõjaettevalmistuste jätkamise huvides võimalik.

Vichys leitud dokumendid paljastavad USA kavatsusi

Leiti Ühendriikide sõjaväelise atashee kiri oma valitsusele

Vichyst, 13. 11. Vichys leidis Prantsuse valitsus pärast Ameerika diplomaatide lahkumist dokumendi, mis paljastab Roosevelti imperialistlikke kavatsusi. Leitud dokument on Ameerika sõjaväelise atashee noot oma valitsusele. See seisab teravas vastuolus motiividega, mida Roosevelt esitas oma gangsterluse põhjendamiseks Prantsuse Põhja-Aafrikas.

Dokumendis öeldakse muu hulgas: „Et totaalset vallutamist enam või vähem rahulikult teostada, peab juba praegu mõtlema mõjuvatele abinõudele. Aafrika kontinent on ainsaks lähtepunktiks majanduslikule valitsemisele pärast sõda. Kõigepealt peab saavutama seda, et teatavad organid ei väljenduks avalikult meie kavatsustest. Seda tuleb teha viisil, et prantsuse rahvas ka edaspidi meid usuks. See rahvas ei tohi teada, et vabadus, mille meie talle tagasi anname demokraatliku valitsuseta, tuleb tasuda majanduslikkude kompensatsioonidega Ameerikale. Vahendid, mida me omame enda vastaste rahustamiseks, on kahesugused: esimene neist — enam või vähem avalikult kasutatav — on lehtede direktorite või toimetajate äraostmine, ja teiseks, kui see osutub võimatuks, propaganda teiste lehtede vastu, milles neid süüdistatakse sakslaste palgalistena. Igal juhtumil peame meie valvama nende tegevust, kes näevad meis oma vaenlast. Meie propagandat peavad mõjutama järgmised asjaolud: see, mida me Aafrikas otsime, pole muud kui demokraatlikkude rahvaste kaitsmine, ja Prantsusmaa on üks neist rahvastest. Seepärast on vajalik, et meile lähenetaks. Hädakorral peaksid pärismaalased nõudma meie okupatsiooni, et takistada inglise okupatsiooni."

Retseptid, mida Ameerika sõjaväeline atashee oma valitsusele annab, paljastavad president Roosevelti mängu viimse üksikasjani. Prantsusmaale teeskles ta demokraatlikku abivalmidust ja samal ajal tegid ta diplomaatilised esindused Prantsuse Põhja-Aafrika linnades ettevalmistusi salakavalaks kallaletungiks. Sellest dokumendist ilmneb selgesti, et dollari-imperialism paneb oma jala Aafrikas maale selleks, et sealt mitte enam lahkuda. Ja Prantsusmaa peab neile silmakirjatsejatele pealegi tänulik olema ja seda „majanduslikkude kompensatsioonidega" tasuma.

See kava oma üksikasjadega — altkäemaksude maksmisega lehtedele jne. — näitab ka prantsuse rahvale, kelle valitsus laskis end Washingtoni lubadustega sõtta kiskuda, nende silmakirjatsejate õiget nägu.

Roosevelti kahekeelsus tõendatud

Pariisist, 13. 11. Ühendriikide endise sõjaväelise atashee kiri, mis leiti pärast Ameerika diplomaatide lahkumist Ameerika saatkonnst Vichys, leiab prantsuse lehtedes suurt tähelepanu. Kõik lehed avaldavad kirja sisu esimesel küljel. Juba pealkirjades väljendub selgesti see meelepaha, mida see Ühendriikide meetodeid paljastav dokument tekitas.

„La France Socialiste" kirjutab, et rünnak Prantsuse Põhja-Aafrikale oli juba ammu ette valmistatud. „Matin" kirjutab, et see dokument „tõendab Roosevelti kahekeelsust tema diplomaatide kaudu".

Edukas õhutegevus Nõukogude tagala kohal

Purustati raudteid ja tulistati alla bolševike lennukeid

Berliinist, 14. 11. Sõjajõudude Ülemjuhatuse teatel tegid saksa pommilennukid raskeid õhurünnakuid Nõukogude raudteede vastu idarinde põhjaosas. Pommitati paljusid teid, kus bolshevikud saatsid eesliinile vajalikku varustust ja värskeid vägesid, samuti jaamu, laadimisseadmeid ja rööpmeid.

Üks tähtis tee purustati paljudest kohtadest. Pommitabamustega purustati 2 kaubarongi, kuna õhusurve paiskas rööpmeilt välja veel 3 rongi. Ühel madalrünnakul sai palju pommitabamusi sild, mille üle läks suurem osa vaenlase transpordist. Sild varises kokku.

Ilmjärvest kagu pool toetasid meie pommilennukid raskeid maavõitlusi ja sundisid vaikima bolshevike hästimaskeeritud suurtükid, mis asusid metsa- ja soomaastikul võitlusvälja valitsevatel punktidel.

Rasketes õhulahingutes tulistasid saksa hävitajad alla 11 bolshevike lennukit, 1 Nõukogude lennuk tulistati alla õhutõrje tulega.

Saksa õhujõudude rünnakud Murmanskile

Berliinist, 13. 11. Kiired saksa pommilennukid pommitasid 12. novembri ennelõunal üht Murmanskist lõuna pool asuvat suuremat tehast, tekitades tehase idaosas suuri purustusi.

Edasi kasutasid meie pommilennukid soodsat ilma õisteks ja päevasteks rünnakuteks Murmanski sadama ja varustusseadmete vastu. Raudteejaamas ja Murmanski lõunaosas tekkis saksa õhurünnakute tagajärjel hulk kiirelt levivaid tulikahjusid.

Muurmani raudteeliiklusele anti 12. novembril jällegi raskeid hoope. Transportrongid ja üksikuid sõitvad vedurid langesid ohvriks saksa pommidele. Mõõdunud ööl jätkasid meie pommilennukid õhurünnakuid Murmanski vastu. Kõikjal linnas nähti tulikahjusid.

Kroonlinna juures uputati vaenlase allveelaev

Berliinist, 14. 11. Ühe bolshevike allveelaeva hävitamisega saavutas üks saksa rannapatarei uue võidu vaenlase Lääänemerelaevastiku üle.

Allveelaev tegi 11. nov. katset 2 puksiiri saatel Kroonlinnast Leningradi pääseda. Rannapatarei avas vaenlase laevadele tule. Kahe tabamuse järel tekkis bolshevike laeval tuli, mis kiiresti levis. Seejärel jätsid rannalaevad selle muuli avause juurde, kus see ära põles. Täiesti ärapõlenud vrakki võis maalt selgesti näha.

Saksa patarei jätkas tulistamist, olles ise vaenlase suurtükitule all. Peale selle ründasid seda pidevalt bolsevike lennukid. Sama patarei uputas Kroonlinna lahes veel 2 vaenlase miinitraalerit ja 2 järeleveopraami, peale selle vigastas mürsutabamustega 4 hävitajat, 2 allveelaeva, 5 miinitraalerit ja vahilaeva. Veel tulistas patarei Kroonlinnas põlema ühe õlilao. Kõik need tulemused saavutati vaenlase vahetpidamatu tule all.

Jaapani uus rünnak Uus-Kaledooniale

Tokiost, 14. 11. Jaapani mereõhujõud tegid neljapäeval uue rünnaku Uus-Kaledooniale. Paljudes lainetes lendasid jaapani pommitajad Canala sadama kohale ja purustasid hästisihitud pommidega suurema osa sadamaseadmeist. Uus mereväe arsenal hävitati täistabamusega, samuti ameerika veoautode depoo. 2 kasarmut, kus elasid ameerika väed, põles maha.

Ka saare pealinn Noumea sai raskesti kannatada. Jaam ja sadamakvartaal on leekides. Õlitankid põlesid maani maha. Väljaspool linna asuv tööstuskvartaal terve rea söekaevanduste, metallurgiatehaste ja sulatusahjudega sai samuti pommidest kannatada.

Neljapäevane rünnak oli raskemaid alates jaapani õhuofensiivi algusest vaenlase tugipunktide vstu Vaikse ookeani edelaosas.

Pimendamisaeg

14. novembril 1942 on kl. 15.40—6.25

Verdunklungszeit

14. November 1942. v. 15.40 bis 6.25

Roosevelt Aafrikas

Meie kirjasaatjalt Berliinis

„Suppi ei sööda kunagi nii palavalt, nagu seda keedetakse.“ Selline motoga hindab Berliini teisipäeva õhtune ajakirjanduse sündmusi Põhja-Aafrikas ja anglosaksi agitatsioonisparaadi valju kisa, mis saadab ameerika kindrali Eisenhoweri ja inglise kindrali Montgomery operatsioone Põhja-Aafrikas.

Juba täna on selge, et kogu Saksamaal ja samuti ka liitlasriigis Itaallas on sümpaatiaga vastu võetud marssal Pétain'i üleskutse vastupanuks Inglise-Ameerika invasioonile. Samuti on sügavat mõju avaldanud teadaanne suhete katkestamisest Washingtoniga.

Nagu Adolf Hitler oma 8. novembri kõnes selgesti deklareeris, on teljeriigid ja eriti Saksamaa ka sel puhul valmis tegutsema. Maalim võib olla veendunud, et ka sel puhul ei saa Roosevelt olema see, kes lausub viimase sõna. See Juhi teadaanne on juba viimase 24 tunni jooksul tõeks saanud. Tugevad saksa ja itaalia õhuväe ja allveelaevade jõud on tekitanud vaenlasele tugevaid kaotusi.

Seni Berliinis teadaolevali andmeil, mida hästiinformeeritud sõjalised ringkonnad peavad ainult ajutisteks, on seni Alzheeria rannikul uputatud või raskesti purustatud üle 10 laeva, nende seas 4 ookeaniauriku, mis kõik oma tonnaažiga ületavad 14.000 brt. Üks vaenlase lahingulaev on saanud tõsistabamuse, 1 ristleja on uputatud ja üks teine raskesti purustatud. Kompetentsed Berliini sõjalised ringkonnad nimetavad neid saavutusi ainult alguseks edaspidistele operatsioonidele.

Viimase 24 tunni jooksul Berliini saabunud teateli on olukord Põhja-Aafrika sõjaväljal järgmine: Orani juures on võitlused lõppjärgus. Dessantjõudude rõngas täiesti piiratud linna ümber on nõivõrd kokku tõmbunud, et vaenlane on peaaegu kõigis rajoonides linnani jõudnud. Ka ameerika tankid on juba linna sisse tunginud. Lasemia linn Orani lähedal langes eile. Tähtis laevastikubaas Orani juures Mers-el-Kebu on prantslaste käes ja selle rasked patareid on oma risttulega likvideerinud vaenlase dessandikatse, uputades mitu laeva.

Santa Cruz'i fort, mis asub tihel domineerival kõrgustikul Orani lähedal, langes pärast sitkeid võitlusi vaenlase kätte. Seisukord Marokos on viimaste teadete järgi halvenenud. Mehedia linn põhja pool Rabati on langenud. Ka Casablanca seisukord on tõsine. Vaenlase jõud on siin 7 km linnast eemal. Ameerika tankijõud püüdsid eile mitmel puhul linna sisse tungida, kuid löödi tagasi. Ameeriklaste rünnakud Casablancale jätkuvad. Pärast vihaseid võitlusi langesid Mogadori, Agadiri, Fedala ja Safi linnad. Lyautey sadama garnisonil õnnestus vasturünnakuis suruda vaenlane tagasi Mendia rannikult. Maastiku puhastamise operatsioonides vabastasid prantsuse üksused palju prantsuse vange. Senti jälle jalule kontroll raudteel ja maanteel Lyautey ja Rabati vahel.

Eile saabus Meknesist Lyauteysse üks prantsuse pataljon, et tugevdada linna kaitset. Meknesist ja Feesist on väljunud abijõud, kes juba on asunud võitlusse ameeriklaste üksustega, millised maabusid Fedali ranniku rajoonis. Kõigis Maroko linnades valitseb rahu ja kord. Ka Tunises on rahu.

Isegi fakt, et prantsuse sõjajõudude ülemjuhataja admiral Darlan on vist praegu ameerika sõjavang, pole põrnugi vähendanud prantsuse Põhja-Aafrika garnisoni võitlusindu. Admiral Darlan oli Ameerika invasiooni hetkel Alzhiiris. Kuna prantsuse ülemjuhatajast pole seni saabunud mingit teadet, on Prantsuse riigipea marssal Pétain eriline dekreediga võtnud ülemjuhatuse enda kätte. Berliini poliitilised ringkonnad märgivad sel puhul, et sõjaasel marssal Pétainil teguviisil on määratult suur poliitline tähtsus, kuna hallipäine prantsuse marssal omab piiritut usaldust ja autoriteeti. Ühtlasi on kõrgeima sõjalise võimu koondamine marssal Pétaini kätesse kahtlematult tõguriks, mis mõjutab positiivselt vastupanu Inglise-Ameerika invasioonile.

Saksa välisministeeriumi pressisheff dr. Schmidt märkis Wilhelmstrasse pressikonverentsil, et sündmused Aafrika kontinendil pole praegu enam poliitikameeste, vaid kindralite käes. Inglise ja Ameerika sissetungiga Prantsuse asumaadesse Põhja-Aafrikas on kahtlematult tekkinud täiesti uus olukord rahvusvahelistes suhetes. Hinnates uut olukorda, iseloomustas dr. Schmidt seda järgmiste momentidega:

1) Uued sündmused Põhja-Aafrikas ohustavad tõsiselt Prantsusmaa kui suurriigi seisukorda Euroopas. „Prantsusmaad ilma asumaadeta,“ nii märkis pressisheff dr. Schmidt, „ei saa pidada suurriigiks, ja oma Põhja-Aafrika omandite kaotuse puhul tuleb tal nüüd ja ka tulevikus välja astuda Euroopa suurriikide perest.“

2) Ei ole juhus, et vaherahu-lepingu määrustes teljeriigid pole katsunud Prantsusmaad süüdistada Saksamaa asumaade äravõtmises ja selle tõttu ei võtnud Prantsusmaalt tema asumaid. Oleti hinnates Prantsusmaa asumaade tähtsust ja tunnistades Prantsusmaa suurriigi positsiooni Euroopas, jätsid Saksamaa ja Itaalia vaherahu-läbirääkimistes kõik asumaad Prantsusmaa enda valdusse ja usaldasid talle ka nende kaitse. Nende asumaade kaitsmine on kujunenud Prantsusmaale ilmtingimatuks nõudeks, kui ta ei soovi lahkuda Euroopa suurriikide perest.

Ka Berliini ajakirjanduses on viimased sündmused Põhja-Aafrikas leidnud sügavat vastukaja. „Deutsche Allgemeine Zeitung“ kirjutab: „Roosevelti väide, et ta invasiooniga Prantsuse Põhja-Aafrikasse on tahtnud ette jõuda teljeriikidest, on enam kui naeruväärne. Meie oleme juba kolm aastat sõjas, kuid isegi pärast Prantsusmaa kokkuvarisemist pole mele teinud midagi säärast, mis võiks puudutada Prantsusmaa huvisid Põhja-Aafrikas. Seepärast avastab see ameeriklaste sissetung nii selgesti Roosevelti ameerikanismi diktatuuri plaane, et nendest enam ükski europoplane ei saa mööda minna.“

„Berliner Börsen-Zeitung“ kirjutab sel puhul: „Kui Inglismaa ja Ühendriigid ei leia enam väljapääsu situatsioonist, siis hakkavad nad kasutama oma traditsioonilisi gangsterite meetodeid. Teljeriikide sõjajõud on kogu Euroopa ruumi muutnud kindluseks, mille tugevuses on vaenlane mitmel puhul ebameeldival viisil veendunud. Kõige valusamini puudutas anglosaakse asjaolu, et siia kindluse süsteemi kuulus ka Vahemere ruum. Selliselo seisukorrale puht-sõjalisel teel polnud võimalik lõppu teha, ja seepärast arvas vaenlane, et ta jõuab kaugemale kuritegeliku aktiga Prantsuse omandite vastu Põhja-Aafrikas.

Mis puutub Saksa seisukohta, siis võib vaenlane kindel olla, et täituvad Juhi 8. novembril öeldud sõnad: „Vaenlane ei suuda mind kaugendada oma eesmärkidest. Kuid tuleb tund, mil ma annan vastulöögi, ja siis juba otsustavalt.““ OB—G

Uued löögid inglise-ameerika maabumisjõududele

Allveelaevad ja õhujõud uputasid 1 ristleja, 1 hävitaja ja 6 transportlaeva. Lõuna-Prantsusmaa ranniku okupeerimine peajoontes lõpetatud

Juhi Peakorterist, 13. 11.

Sõjajõudude Ülemjuhatus teatab:

Lääne-Kaukasuse rindel löödi vaenlase rünnakud tagasi. Alagiri ruumis ajutiselt äralõigatud soomusüksus on arvukate vaenlase rünnakute tõrjel tagasi saavutanud sideme naaberjõududega ja selle juures saanud mitusada vangi.

Rumeenia väed löid lõuna pool Stalingradi tagasi vaenlase pataljonitugevused rünnakud.

Stalingradis puhastati eelmisel päeval vallutatud ala vaenlase rüsmetest.

Rinde kesk- ja põhjalõigus ainult kohalikku võitlustegevust. Õhujõud ründasid vaenlase järelevedu raud- ja maanteedel.

Saksa allveelaevade rünnakute jooksul briti-ameerika maabumisvägedele Prantsuse Põhja-Aafrikas uputati eile Maroko Atlandi rannikul 1 briti „Birminghami“ klassi ristleja, 5 torpeedotabamusega, 1 K.-klassi hävitaja ja Fedhala reidil 3 transportlaeva, kokku 25.500 brt.

Vahemere lääneosas uputasid teised allveelaevad ühe 7000-brt transportlaeva ja torpeederisid veel 2 laeva, nende hulgas üht suurt 2-korstnalist reisijatelaeva.

Bougie lahes uputasid saksa ja itaalia võitluslennukite üksused jätkuvatel päevastel ja öistel rünnakutel ühe üle 10.000 brt transportlaeva, 1 väiksema kaubalaeva ja vigastasid 14 kaubalaeva, neist mõnda nii raskesti, et tuleb arvestada nende uppumisega.

Peale selle saavutati sõõst- ja sügavrünnakutel raskeid pommitabamusi kahele suurele sõjalaevale, ühele ristlejale ja kolmele hävitajale. Kiired võitluslennukid pommitasid päeval Bougie sadamat ja Maison Blanche'i lennuväljа Alzhiiri ligidal.

Lõuna-Prantsusmaa ranniku okupeerimine on peajoontes teostatud.

Edasi teatab Sõjajõudude Ülemjuhatus:

Prantsuse Vahemere sõjalaevastiku ülem ja Touloni rannakaitse ülemjuhataja on andnud ööhaliku töötuse, et nad kaitsevad prantsuse sõjalaevu ja Touloni merekindlust iga anglosakside vägede rünnaku vastu. Juht ja Duce on sellepärast teinud korralduse, et Touloni kindluse rajoon ei tule okupeerimisele saksa või itaalia vägede poolt.

Ka Nikaraagua ja Guatemala

Stokholmist, 13. 11. Nagu teatatakse, lõpetasid ka Guatemala ja Nikaraagua diplomaatilised suhted Prantsusmaaga.

Curtin hoiatab optimismi eest

Shanghaist, 13. 11. Austraalia ringhäälingu teatel hoiatas Austraalia peaminister igasuguse optimismi eest. „Vaenlane,“ ütles Curtin, „klopib ikka veel meie uksele ja jaapanlased tulevad ajaga välja Saalomonidelt, Filipiinidelt ja teistest tähtsatest positsioonidest Valkse ookeani lõunaosas. „Jaapan,“ ütles ta lõpuks, „pole ka viimasel kahe kuu jooksul kandnud kaotusi ega ka mingeid suuremaid lööke.“

Raske löök Tshungkingi õhujõududele

Tokiost, 13. 11. Nagu Domei Nankingist teatab, tulistasid jaapani lennukid rünnakul vaenlase lennuväljadele Kveilinis ja Lingkvingis õhulahingutes alla või vigastasid raskesti 10 ameerika lennukit. Need jaapani rünnakud Kveilinile ja Lingkvingile andsid raske hoobi Tshungkingi õhujõududele, kes ameerika lendurite toetusel tahtsid teha vasturünnakut jaapani sõjajõududele.

Vääring „Ostlandmark“

„Berliner Börsen-Zeitung“ kirjutab 10. nov. järgmist:

Üleseihtustöö Ostlandis, kus Baltimaad (Eesti, Läti, Leedu koos Vilno alaga ning Valge-Ruteenia) on ühendatud ühe riigikomissariaadi alla, eeldab loomulikult ka rahanduse uuskorrastust. Peale seda, kui Ostlandi riigikomissariaadis vahetati kõigepealt veel liikvel olevad rublad riigikrediitkassatähtedeks, oli vääringuküsimuse lõplikuks korrastamiseks vaja veel rajada oma emissioonipank. Ostlandi emissioonipanga rajamise määrus on nüüd avaldatud okupeeritud Ida-alade riigiministri ametlikus teatajas 4. novembril.

Selle põhjal rajatakse vääringu väärtuse tagamiseks ja raha- ning makseliikluse korrastamiseks Ostlandis avalik-õigusliku juridilise isikuna Ostlandi emissioonipank, asukohaga Riias. Pank võib avada haruosakondi. Tal on ainuõigus välja anda Ostlandmarkasid, mis on Ostlandis seaduslikuks maksevahendiks.

Riigiminister Rust pani pärja rumeenia tundmatu sõduri hauale

Bukarestist, 13. 11. Riigiminister Rust pani reedel Saksa saadiku saatel rumeenia tundmata sõduri hauale pärja, mida kaunistasid riigi värvid.

Ennelõunal külastas minister Rumeenia majanduslikke ettevõtteid. Lõuna paiku võttis ministri vastu Rumeenia peaministri asetäitja prof. Michail Antonescu.

Soome sõjateade

Helsingist, 14. 11. Soome sõjateate järgi ründas vaenlane Karjala maakitsusel pärast eriti ägedat kahurväe ettevalmistust üht soome toetuskohta, sunniti aga kiiresti tagasi pöörduma.

Aunuse maakitsuse keskosas ajuti väga elav kahurväe ja granaadiheitjate tegevus. Ka idarinde lõunaosas kohati elav jalaväe tulistamine.

SEAKASVATUSEST KANADAS

Stokholm. Ottavast teatatakse, et Kanada toiduainetevarustuse administraator Taggart rõhutas oma seletuses vajadust osutada seakasvatusele veel suuremat tähelepanu kui seni.

Iga talu müügu sõjaväe jaoks vähemalt üks lambanahk.

Prantsuse ministrite-nõukogu istung

„Giraud on oma sõna murdnud.“ Prantsusmaa protesteeris asumaade vallutamise vastu

Vichyst, 13. 11. Neljapäeval kl. 18 astus Prantsuse ministrite-nõukogu riigijuhi marssal Pétaini eesistumisel kokku lühikeseks istungiks.

Valitsuse juht Laval andis ülevaate sündmustest Põhja-Aafrikas.

Riigijuht ja valitsuse juht on kindlaks teinud, et kindral Giraud on de Gaulle'i üksuste juhtimise ülevõtmisega oma sõna murdnud ja tegutsenud oma ohvitseriau vastaselt. Seetõttu ei tohi väeosad, ametnikud ega elanikkond mingil viisil tema käske täita. Marssal Pétain olevat ametlikult rahvavägede juhtimise üle võtnud ja ainult tema käske tuleb täita. Samaaegselt ütleb ametlik kommünikee, et senisele politsei peasekretärile René Bousquet'le on usaldatud kogu informatsiooniministeeriumi juhtimine ja et senine informatsiooniministeeriumi peasekretär, kes on valitsusküsimusis kompetentne, teda üleseannete läbiviimisel avitab.

Vichyst, 13. 11. Prantsuse ministrite-nõukogu on oma koosoleku kohta avaldanud järgmise kommünikee:

„Prantsuse kolooniate vallutamise vastu on Marssal kohe protesteerinud. Isikud, kes mõtlesid, et ameeriklased on meie sõbrad, on nüüd kibedasti pettunud.

Saksa väed, prantsuse koloniaalväed ja nõrgemad Sisè-Prantsuse võitlusjõud on praegu ainukesed, kel on õigus sõjalisele aktsiooniks.“

Vilno riigiarhiiv jälle korda seatud

Urikud toodi Minskist tagasi

Vilnost, 14. 11. Neil päevil tuuakse Vilno riigiarhiivi viimased aktid Minskist Vilnosse. Aktid paigutatakse endise benediktiaste kloostri ruumidesse, kus nad vaadatakse läbi ja korraldatakse asjatundjate ülevaatusel, et anda teadlastele üleyaatlikku materjali.

Kui tahetakse mõista Vilno riigiarhiivi tähtsust, peab meenutama, et Vilno oli kord Kesk-Ida kultuuriline ja poliitiline keskus ja elas kesk- ja barokkajal oma hiilgavamaid päevi. Nurgakivi arhiivile pandi 16. sajandil.

Vanim dokument arhiivis on Magdeburgi linnaõiguse andmise kohta Vilnole 1387. a. Vilno riigiaktides ei peegeldu üksnes ajalooline saatused, vaid ka neil endil oli huvitav saatus. Kui venelased 1915. a. pidid Vilnost lahkuma, viisid nad väärtuslikumad ürikud Moskvasse.

Maailmasõjas viidi ära ainult väike osa dokumente. Bolshevikud tegid selle töö 1939. a. sügisel palju põhjalikumalt. Nad viisid kogu arhiivi Minskisse, ja ei leidnud hiljem, kui saksa sõjavägi kiirel edasitungil Minskisse jõudis, enam aega dokumentide hävitamiseks. Nii päästeti peaaegu kogu materjal. Käesoleva aasta kevadel jõuti juba niikaugele, et võidi mõtelda arhiivi tagasitoomisele Vilnosse.

Prantsuse Maroko ajalugu ja iseloom

Aafrika loodenurgas asuv Maroko, millele Roosevelti väed on nüüd koos inglastega kallale tunginud, moodustab Atlase maade lääneosa, ulatudes oma kaguservaga Sahara kõrbe. Suurema osa maast täidab Atlase mäestik.

IX saj. alates oli Maroko iseseisev riik, mis saavutas suurima territoriaalse ulatuse ja võimuseisundi XVI saj. lõpu ja XVII saj. keskpaiga vahel. Veel 1880. Madridis peetud rahvusvaheline konverents tagas Maroko sõltumatuse, kuid ta ei suutnud enam kauaks jääda kõrvale Euroopa suurriikide võitlusest, mida soodustas ka sultan Abd-el-Aziz'i nõrk valitsus mööödunud sajandi lõppaastail.

1904. a. ellu astunud entente'iga tunnustas Inglismaa muu seas Prantsuse domineerivat mõju Marokos, mille eest prantslased loobusid lõplikult nõudlusist Egiptuses. Saksamaa ägeda vastuseisu tõttu Prantsusmaa kannakinitamisele Marokos tekkis nn. 1. Maroko kriis, mille lahendamiseks kutsuti 1906. a. kokku Algeciras'e konverents. Viimase otsustega rõhutati küll „avatud ukse“ põhimõtte rakendamist Marokos, kuid Prantsuse esivõimu kaotamist seal ei õnnestunud Saksamaal saavutada.

Peale Fes'i okupeerimist prantslaste poolt, millele Saksamaa vastas oma kahurpaadi „Panther“ saatmisega Agadiri, puhkes 1911. a. teine Maroko kriis, mis oma äärmisele teravusele vaatamata lahendati Saksa-Prantsuse vahelise kokkuleppega. Saksamaa tunnustas Prantsuse eriseisundit Marokos ja sai vastutasuks mõned alad Prantsuse Kongost.

Maroko kriiside tulemusena muutus nii siis — vormiliselt 1912. a. lepinguga — täiesti valdav osa Marokost (400.000 km²) Prantsuse protektoraadiks, kuna väike põhjapoolne osa (28.000 km²) siirdus Hispaania kaitse alla. Tanger aga muudeti 1923. a. rahvusvaheliseks neutraalseks tsooniks ja okupeeriti käesolevas sõjas hispaania vägede poolt 1940. a. suvel. Prantsuse kindralresidendid marssal Lyautey ja teised pidid kestvalt võitlema Atlase ja Sahara sõjakate suguharudega. Hispaanial tuli 1921—26 võidelda Abd-el-Krim'i poolt juhitud riffkabiilide mässuliikumisega, mille ta prantsuse vägede toetusel lõpuks summutas.

Teatav rahunemine saavutati Marokos alles viimaseil aastail. On huvitav märkida, et 1907 kuni 1934 kestnud võitlus Maroko pärast neelas Prantsusmaalt 13.000.000.000 franki.

Maroko sultaniriik. 31-aastane sultan Sidi Mohammed resideerib Rabatis. Noor, euroopaliku kasvatuse saanud vürst astus troonile 16-aastaselt 1927. a. peale Abd-el-Krimi viimaste mässude mahasurumist. Sheriifi dünastiasse kuuluv sultan on marokolaste ilmalikuks kui ka vaimulikuks peaks. Fes'i, Marrakešis ja Tiznit'is resideerivad kaliifidena sultani vennad, esindades valitsejat usuliste sündmuste puhul. Kaitsevõimudena abistavad Prantsusmaa ja Hispaania sultanid haldamise teostamisel. Vormiliselt on aga tema autoriteet jäänud kahe tsooni vahel jagamata; sultani nimel valitsevad ametnikud kogu sheriifi riiki Atlandi rannikust Alžeeria läbimatu piirini ja Gibraltari väinast Sahara kõrveni.

Rabatis asub ka prantsuse kindralresident, kes on varustatud peaaegu piiramata võimukõllusega. Kindralresident pole mitte ainult Prantsuse riigivõimu esindajaks, vaid ta on ainsa vahendajana välisriikide ja sultani vahel ka viimase välisministriks. Kuid ta ei halda, vaid ainult valitseb. Ja see põhimõte on marssal Lyautey'st peale osutunud väga otstarbekaks.

Pindalalt peaaegu Prantsusmaani küündiva Maroko elanike arv on 7—8 miljonit. Elanikeks on peamiselt muhamediusulised berberid ja araablased, juudid ning lõunaosas ka neegrid. Juudid elavad peamiselt linnades. Maroko juutide hulka hinnatakse umbes 200.000-le. Nende arvu suurendasid viimasel ajal tunduvalt sisserännanud Euroopa juudid, kuigi Prantsuse juudistatuut on ka Marokos kehtiv. Alates 1912. aastast on eurooplaste hulk Marokos suurel määral kasvanud. Iga kolmas europoplane Marokos on sõdur. Peale varasemaid rünnakukatseid Dakarile ja Oranile on viimase aasta jooksul sõjapõgenike kulul europoplaste arv tõusnud 200.000-lt 350.000-le. Setõttu valitseb Casablancas, Rabatis ja Marrakešis praegu terav korterikriis.

Suurimaiks linnadeks on tähtis sadam Casablanca (280.000 el.), Marrakeš (200.000 el.) ja Fes (150.000 el.) Elanikkonna suur enamus on kirjaoskamatu.

Peamine tuluallikas Marokos on põllupidamine, mis annab soodsa kliima tõttu väga head saaki. Kasvatatakse nisu, maisi, kaera ja otra. Peale selle ube, oliive, viinamarju ja teisi puuvilju, eriti sidruneid. Tunduva osa väljaveost moodustavad ka mitmesugused väärtuslikud puuliigid.

Marokos on hulk väärtuslikke maavarasid. Kõige enam toodetakse fosfaate (1921. a. 8200 tonni, nüüd 1.500.000 t). Peale selle leidub tinamaake, mangaani, koobaltit, antratsiiti ja molübdeeni. On ka raua, antimoni- ja tsingilademeid.

Rannikul tegeldakse kalapüügiga. Tähtsamad kalastuskeskused on lasablanca ja Fedhala juures, kus asuvad ka suured konservitööstused.

Marokosse on investeeritud üle 20 miljardi frangi, kusjuures ka jõukamad pärismaalased on ohtralt oma kapitali mahutanud, kuigi majanduslik juhtimine on prantsuse kolonistide käes.

Väärtuslikemaks varaks aga, mida prantslased Marokost said, olid inimjõud, millest Prantsusmaal oli puudus. Maroko inimreservid aitasid prantsuse armeed täita. Atlandi ranniku talupojad, karjased mägedest ja Sahara nomaadid õpetati välja sõdureiks, kes Võõrasteleegioni kõrval moodustasid Prantsuse koloniaalvõimu tähtsaima toe.

Kogu Prantsuse Maroko liiklusvõrk kannab sõjaliste vajaduste pitserit. Vähesed raudteeliinid, mis töötavad muide elektriga, ühendavad Kõrg-Atlase jalal asuvat Marrakešit kõigi tähtsamate garnisonidega ja protektoraadi põhja- ning idapiiriga. Nad võimaldavad vägede liikumist Atlandi sadamate ja Alžeeria vahel ka siis, kui ei tule kõne alla laevatransportidid läbi Gibraltari väina.

Aafrika. Seepärast avastab see ameeriklaste sissetung nii selgesti Roosevelti ameerikanismi diktatuuri plaane, et nendest enam ükski europoplane ei saa mööda minna.“

AJAKIRJANDUSE RINGVAADE

Tüli USA relva-abi pärast

„Berliner Börsen-Zeitung“ 6. XI 1942

Kirjasaatja teatab Lissabonist:

Roosevelti poolt aruandmiseks Washingtoni tagasi kutsutud USA Moskva suursaadik Standley ütles ajakirjanikele Nõukogude Liidu ja Ühendriikide vahelise arvamiste lahkumineku kohta, et ta ei tea, kas saaks suurendada USA abi Moskvale, kuna see sõltub Ameerika sisemistest oludest. Nõukogud olevat aga arvamisel, et see abi on ebaküllaldane. Mõningad inimesed Moskvas, kelle nime suursaadik ei tahtnud nimetada, olevat täiesti avalikult ütelnud, et USA relva-abi masinavärk olevat täielikult seisma jäänud.

New Yorgi ajakiri „News Week“ kinnitab seda käsitust ja toob lisaks uusi informatsioone. Selle järgi kohustusid Ühendriigid möödunud aasta oktoobrist alates kuni 1942. a. 30. juunini andma Nõukogude Liidule sõjamaterjale ühe miljardi dollari väärtuses. Esimesed lahkhelid Moskva ja Washingtoni vahel tekkisid küsimuse pärast, kes peab teostama relvade transporti. Seejuures nõudis Moskva, et Ühendriigid peavad lubatud kaubad ka mõnda Nõukogude sadamasse toimetama.

Kuni juuni lõpuni koondasid Ühendriigid ladudesse USA sadamais 80% lubatud hulgast. Suurem osa sellest ootab veel praegu transporti laevadega. Konvoidest aga, mis tegelikult alustasid matka Murmanskisse, läks kapten Lovette'i teatel USA mereministeeriumist vähemalt 50% kaduma. Ühenduses sellega on tekkinud uus tüliiasi Moskva ja Washingtoni vahel küsimuse pärast, kes peab maksma transpordi ajal kaduma läinud materjalide eest.

30. juunil 1942. a. kehtivuse kaotanud hankelepingut ei ole seni uuendatud. Rooseselt oli oma läbirääkimiste ajal Molotoviga nõus varustama Nõukogude Liitu ka edaspidi laenu- ja rendikorraldusel alusel, kui Stalin astub tema globaalse sõjapidamise süsteemi, s. t. saadab liikmeid Valkse ookeani sõjanõukogusse ja laseb end esindada ka majanduslikku sõjapidamise mitmesugustes liitlaste agentuurides. **Lühidalt, kui Stalin alub Roosevelti ülemjuhatusele. Sellest aga keeldub Stalin nagu eennegi.**

Edasi kirjutab leht järgmist: „Nõukogud nõuavad liitlaste invasiooni kontinendil lähimas tulevikus, hoolimata ebaõnnestumise võimalusest. Moskva loeb õigustatuks kõiki abinõusid, mis võivad kergendada survet Nõukogude armeele. Nende veenete taustal kummitab tõenäoliselt veel mõte, et silmapilkse abi ärajäämise korral tuleb ka võidukas Nõukogude Liit sõjast välja tugevasti nõrgendatud riigina, võrreldes Ühendriikide ja Inglismaaga.“

Washingtoni ja Londoni arvamine teisest rindest on niisama lihtne. Nad ei suhtu invasioonisse mandrile mitte kui abiaktsioonisse Nõukogude Liidule, vaid kui suurrünnakusse Saksamaa vastu. Selline rünnak ei tohi aga aset leida enne, kui seisab valmis ülekaalukas sõjaväeline jõud ning edu on tõepoolest kindlustatud. See aga nõuab aega. Stalin lubas Nõukogudele, et sõda lõpetatakse 1942. aastal. Selles on ta eksinud. Teise rinde nõudmisega ja Inglise-Ameerika rünnaku ärajäämisega ühenduses levib idee, et Ühendriigid ja Suur-Britannia on vastutavad sõja pikaleverimise eest.

Õmblejad-rätsepad!

Vaadake oma töökojas ringi, seal leidub külluses igasuguseid riideribasid ja -äärekesi, mis teie silmis ei oma enam mingit väärtust. Tekstiiltööstusele üleantuna oleksid nad aga väärtuslik tooraine uue riidematerjali valmistamiseks. Seepärast tooge kõik tekstiiljäätmed ja kefrusesemed, mis pole enam tarvitamiskõlblikud, ERÜ kogumispunktidesse.

Wehrmachtbericht

Aus dem Führerhauptquartier, 13. 11.

Das Oberkommando der Wehrmacht gibt bekannt:

An der West-Kaukasusfront wurden feindliche Angriffe abgewiesen. Ein im Raum von Alagir vorübergehend abgeschnittener eigener Panzerverband hat unter Abwehr zahlreicher feindlicher Angriffe die Verbindung zu den benachbarten Kräften wieder erkämpft und dabei mehrere hundert Gefangene eingebracht.

Rumänische Truppen schlugen südlich Stalingrad feindliche Angriffe in Bataillonsstärke ab.

In Stalingrad wurde das am Vortage gewonnene Gelände von versprengten feindlichen Gruppen gesäubert.

Im mittleren und nördlichen Frontabschnitt nur örtliche Kampftätigkeit. Die Luftwaffe bekämpfte den feindlichen Nachschub auf Bahnen und Strassen.

Im Verlaufe der Angriffsoperationen deutscher U-Boote gegen die britisch-amerikanischen Landungsstreitkräfte in Französisch-Nord-Afrika wurden am gestrigen Tage an der marokkanischen Atlantikküste ein britischer Kreuzer der Birmingham-Klasse durch 5 Torpedotreffer, 1 Zerstörer der K-Klasse, sowie auf der Reede von Fedhala 3 Transporter von zusammen 25.500 BRT versenkt.

Im westlichen Mittelmeer versenkten andere U-Boote 1 Transporter von 7000 BRT und torpedierten 2 weitere Schiffe, darunter einen grossen Zweischornstein-Passagierdampfer.

Im Golf von Bougie versenkten deutsche und italienische Kampffliegerverbände bei fortlaufenden Tag- und Nachtangriffen einen Transporter von über 10.000 BRT, sowie ein kleineres Handelsschiff und beschädigten 14 Handelsschiffe, davon einzelne so schwer, dass mit ihrem Untergang gerechnet wird.

Ausserdem wurden bei Sturz- und Tiefangriffen schwere Bombentreffer auf 2 grosse Kriegsschiffeinheiten, 1 Kreuzer und 3 Zerstörer erzielt. Schnelle Kampfflugzeuge bombardierten am Tage die Hafenanlagen von Bougie und den Flugplatz Maison Blanche bei Algier.

Die Besetzung der südfranzösischen Küste ist im wesentlichen abgeschlossen.

Ferner gibt das Oberkommando der Wehrmacht bekannt:

Der Chef der französischen Flottenstreitkräfte im Mittelmeer und der Befehlshaber der Küstenverteidigung von Toulon haben eine feierliche Erklärung abgegeben, dass sie die französischen Kriegsschiffe und die Seefestung Toulon gegen jeden Angriff der angelsächsischen Mächte verteidigen würden. Der Führer und der Duce haben deshalb befohlen, dass von einer Besetzung des Festungsbereiches Toulon durch deutsche oder italienische Truppen abgesehen wird.

„Põllumees on see, kes rindele annab jõudu ja kodumaale leiba"

Kindralkomissar K. S. Lietzmann kõneles Valgas suurel rahvakoosolekul

Neljapäeval külastas kindralkomissar K. S. Lietzmann Tartu piirkonnakomissari Kurt Meeneni saatel Valga linna. Kindralkomissari külaskäigu puhul leidis aset „Säde" teatrimaja saalis suur rahvakoosolek, millest võttis osa rohkelt Valgamaa talupidajaid ja Valga linna elanikke. Täpselt kell 17 saabus kindralkomissar „Säde" teatrimajja, milles tervitas teda Tartu-Valga piirkonnakomissar K. Meenen, adjutant E. von Essen, kohalik Saksa tsiviilvalitsus, esindaja Buschmann, linnakomandant asetäitja hauptmann F. Ebert, adjutant hauptmann M. Niefert ja Valga-Võru prefekt kapten E. Lübik. Koos saatjatega siirduti teatrimajja, mille jalutusruumis oli sõjavõelilseeks auavalduseks rivistatud Omakaitse Valga maleva aukompanii ja sõjavõelise rivi vastas omavalitsusasutuste esindajad, eesotsas Valga maavanem V. Veltneriga, Valga linnapea V. Männik, Tõrva linnapea J. Viks, kõik Valgamaa vallavanemad ja teised. Kindralkomissarile rporteeris Omakaitse juht major Sander. Järgnes Konstantin Palu sõnavõtt, kes tervitas kindralkomissari Valgamaa vallavanemate ja põllupidajate nimel. Selle järel kõneles kindralkomissar.

Kui kindralkomissar K. S. Lietzmann Tartu piirkonnakomissari Kurt Meeneni ning Valga linna ja maakonna omavalitsuse juhtide saatel viimse võimaluseni rahvast täisolevasse teatrisaali astus, kõlasid külalisele võimsad tervitusmarsi-helid. Samaaegselt pääses valla jõuline aplaus publikult, kes oli täitnud saali viimse kohani. Ka teatrisaali eesruum oli rahvast täis.

Aktus algas orkestri avamänguga, misjärel astus kõnetooli Valga linnapea V. Männik, kes ütles kindralkomissarile Valga linnavalitsuse ja Valga linna elanike nimel teretulemast. Edasi kõneles piirkonnakomissar Kurt Meenen, kelle kõne kokkuvõte on toodud teisal. Piirkonnakomissari kõne lõpul lauldi Eesti hümni. Edasi tervitas kindralkomissari Valgamaa vallavanemate nimel Karula vallavanem.

Seejärel asus aplausi saatel kõnetooli kindralkomissar K. S. Lietzmann, et esineda kokkutulnud Valga linna ja Valgamaa elanikele pikema kõnega, milline kõne on avaldatud meie tänases lehes eraldi. Kõnel lõppes „Sieg Heiliga" ja Saksa hümnide laulmisega.

Kindralkomissar avaldas oma kõnes esmajoones tänu ilusa vastuvõtu eest, mis talle Valgas on osaks saanud. Edasi märkis ta, et teda kui vana sõdurit rõõmustab eriti temale avaldatud tervitus vabatahtliku Omakaitse üksuse poolt. „Ma tunnen ennast ühendatud olevat," ütles kindralkomissar, „eriti nende Omakaitse meestega, kes mõõdunud aastal maa vabastamiseks kaasa aitasid. Ma tänan ka härra linnapead ja härra vallavanemat nende sõnade eest, mis nad oma linna ja valdade nimel mulle ütlesid."

Kindralkomissar meenutas, et kui ta mõõdunud aastal rasketest võitlustest idarindelt saabus Eestisse ja esmakordselt Valgast läbi sõitis, siis paistis selgesti silma see suur vahe, mis valitseb siin, võrreldes olukorraga Venemaal, kus on ainult mõõtmatu viletsus. Edasi tuletas ta meelde neid suuri ohvreid, mida Eesti mõrvatute ja küüditatute nõol on kandnud. „Kõik see oli aga alles algus,

eesti rahvast oleks tabanud raske Siberi tee, ja ei oleks siis keegi teadnud teie vaprate meeste tegudest ega oleks keegi sellest kõnelnud.

Sellest saatusest hoidis teid Adolf Hitler, ja meie sõdurite ning teie metsavendade kangelassurm annab telle võimaluse uuesti elada. Et Eesti võiks elada, selleks seisavad ka nüüd teie sõdurid õla õla kõrval saksa sõduritega ühises võitluses."

Edasi rõhutas kindralkomissar oma kõnes usaldust, mis peab valitsema rahva ja juhtivate asutuste vahel. „Ma ei karda ühtki vaeva, et olla kontaktis rahvaga, ja ma ütlen alati avameelselt rahvale oma arvamise. Ligi 40 aastikul koosolekul olen ma rahvale kõnelnud, ja ma olen õppinud tundma vallavanemaid, aga ma olen viibinud ka üksikute põllumeeste juures ja võinud tähele panna, kuidas hoolega tööd tehakse. Põllumeest peab aitama, ja ma ei ütle seda mitte seepärast, et ma ise põllumees olen ,vaid seepärast, et

põllumees on see, kes rindele annab jõudu ja kodumaale leiba

töötamiseks. Eesti põllumajanduse toodangut peab tõstma, ja kõik vastutavad isikud Kindralkomissariaadis, vallavanemad ja eriti agronoomiline personaal, peavad selleks kogu jõuga kaasa aitama. Sõites tõna läbi Valgamaa, võisin tähele panna, et talud on siin hästi majandatud ja küllaldselt tehtud. Ma võin öelda, et mul jäi Valgamaa põllupidajaist hea mulje. Aga kui ligi 4 Valgamaa karjapidajast oma normide täitmisel sedavõrd maha on jäänud, et aastase kohustuse täitmine neile võib tekitada tõsiseid raskusi, siis teadku need põllupidajad, et

normide täitmisest ei saa ma ühtki vabastada.

Oleks ülekohus nende kõigi 90 prots. eesti põllupidajate vastu, kes oma normid korralikult täidavad, kui 10 prots. põllupidajaist oma saadustega althõlma speukleerivad. Ma ei hoolitse ainult Valgamaa põllupidajate eest, vaid kõigi eesti põllupidajate, kogu eesti rahva eest. Lapsed linnades, töölised tehastes ja sõdurid, nii saksa kui ka eesti sõdurid, peavad eelkõige saama seda, mida nad vajavad. Põllumehed, kes sellest aru ei saa, ei väära, et sõdur rindel neid kaitseks. Kui sõdur ei täidaks oma kohust, siis ootaks teda raskeim karistus. Põllumees, kes jätab täitmata oma ülesande, väärib vaevalt kergemat karistust. Ta peab teadma, et saksa tsiviilvalitsusel ega ka eesti Omavalitsusel ei ole niisuguste põllumeeste vastu mingit huvi, ja see võib teatavatel juhtudel mõjutada ka talude tulevast reprivatiseerimist. Üldsuse kasu on tähtsam omakasust. See Adolf Hitleri juhtlause on kehtiv ka eesti rahva kohta. Linanormide suhtes, mille vastu Valgamaa põllumehed tunnevad huvi, pean ma nõudma, et toodaks ropsitud linu. Linade ropsimiseks on eesti külades 400 vastavat seadeldist, ja ka preemiad pakuvad selle eest põllumehele head vaevatasu. Viljanormidest olen ma juba nimetanud, et ma ei või neid vähendada, kus aga on raskusi, seal on maavanemal ja vallavanemal õigus võtta ette muudatusi, arvestades majapidamiste maapinna headust ja teisi asjaolusid.

Teie näete, et ma mitte ainult sellest ei kõnele, mida oleks meelduv kuulata, vaid ma kõnelen, mis rahva huvides on tarvis. Aga et ma teie suhtes ausalt mõtlen, selleks teen teatavaks korraldused, millega tahetakse põllumeeste olukorda parandada. Eeskätt hinnad.

Tapaloomade hinda on tõstetud

madalamal sordil 25 riigimargalt 33 riigimargale 100 kg eest, kõrgemal sordil 35 Rmk. 47 Rmk.; sealiha madalamal sordil 48 Rmk-lt 55 Rmk-le ja kõrgemal sordil 58 Rmk-lt 66 Rmk-le. Need on ainult mõned näited. Hinda on tõstetud ka kõigi teiste loomaliha liikide eest. Valgustuspetrooleumi puuduse leevendamiseks on meil paljude katsete varal õnnestunud leida tõisväärtuslikku aseainet. Loodan, et aseaine väljaandmisega võidakse juba varsti algust teha ja hädavajalikke nõudmisi rahuldada.

Kindralkomissar oma kõnes tuletas ka meelde, et meie vaenlane ei võitle ainult rindel, vaid ta püüab tegutseda ka tagalas levitatavate kuulduste ja vale abil. Kindralkomissar rõhutas, et kui levitatakse kuuldusi, nagu oleks Eestis toitlusolukord raske seepärast, et toiduained viidavat Saksamaale, siis on see täielik vale. Eesti suudab vaevalt toita oma rahvast ja neid vägesid, kes kaitsevad ta kodumaad.

On levitatud kuuldusi rahulõbirõõkimistest, mis samuti on valed

ja mida levitatakse selleks, et püüda nõrgendada sõdurite võitlustahet. Kõik, kes niisuguseid vaenlase poolt levitatavaid kuuldusi pahatahtlikult või rumalusest levitades vaenlasele kaasa aitavad, väärivad rahva huvide seisukohalt karistamist."

Lõpuks ütles kindralkomissar, et ta on usaldanud enese eesti rahva kaitse alla, ja tema ainsaks kaitseks vastupidiselt vaenlase propagandale on ainult eesti Omakaitse. See kindralkomissari teadaanne võeti kuulajate poolt vastu tugeva aplausiga. Oma kõne lõpetas kindralkomissar hüüdega Juhile „Jõudu võiduks". Sellele järgnesid Saksa hümnid.

Piirkonnakomissari kõne

Tartu piirkonnakomissar K. Meenen, asudes kõnetooli, ütles muu seas järgmist:

„Härra kindralkomissar, Valga linna ja maakonna elanikud!

Härra kindralkomissari viimase aja paljude külaskäikude järel eesti maa- ja linnaelanike ning tööliskonna juurde olen õnnelik, et võin teid, härra kindralkomissar, tervitada minu piirkonna lõunapoolseimal piiril. Mina üksi ei tervita teid, vaid kogu Valga maakonnale on eriliseks auks, et ilmusite, vaatamata oma ülekoormatud ajale, siia, Valka.

Nagu kõigil Eesti linnadel ja maakondadel on oma ilme, nii on ka Valga maakonna hädad ja mured teistest erinevad.

Seegi maakond on pidanud tooma ohvreid viimase aasta sõjasündmustele. Küüditati 1000 isikut, 60 perekonda kaotasid peavarju, ent siiski on siinne elanikkond teadlik käesoleva aja nõudeist, ta teab, et sõda ei peeta ainult rindel, vaid võidetakse ka kodumaal, ja seepärast talub ta usinuse ning panusevalmidusega kõike nõutavat.

Kuigi siin nagu kõikjal esinevad sõjast tingitud raskused, siiski ei ole maaelanikud seetõttu tagasi tõmbunud, vaid on

tunnustusväärse usinusega lõikuse lõpule viinud ja põllud taas üles harinud.

Mis oli võimalik, seda on muretsetud ja seda tehakse edaspidigi, et teostada põllutöid, maaharimist ja normide täitmist.

On palju probleeme, mis sõltuvad liikluspoliitilisest olukorrast.

Paljud linna- ja maaelanikud teenivad siin oma igapäevast leiba. Kuid tööjõudude arv peab veelgi tõusma. Paljusid tuli sõjaliselt oluliste tööde tõttu kohustada sel alal töötama. See oli midagi täiesti uut senise elu tavalisel rajal. Nagu sõduriltki ei küsita, kas ta soovib võidelda siin või seal, nii ei saa slingi alati arvestada isiklikkude soovidega. Paljud on seda mõistnud, paljud uskusid aga, et sõja all kannatavad ainult teised, mitte nemad. Kuid mitte ainult Valga linnas ei vajatud palju käsi, mõndagi tuli teiste vahenditega tööle sundida, mida ta seni ei tundnud.

Olen ise selles veendunud, et Holdre saetööstuses töötavad paljud Tõrva naised, kes aga siiski mõistavad nende tööde hädavajalikkust ja sõjalist tähtsust.

Ja kui Vaokiila põllumeestelt ajutiselt võeti lokomobiilid, kuna neid OT oma hädalisteks töödeks vajas, siis oli see hädavajalik ja sellest tuleb ise üle saada, näiteks luues sidemeid naabervaldadega, sest sõjaajal ei ole võimalik, et ühel vallal on viis ja teisel ei ühtki lokomobiili.

Nii muutub sõda, olgu selle nõuded nii suured kui tahes, siiski parimaks õpetajaks.

Ta kasvatab üksiklast, et ta ei näeks ainult oma isikut või oma talu, vaid et ta mõtleks ka naabrile ja abistaks viimast hädakorral.

Viimasel ajal ei ole linnaelanikkond paari nädala kestel võljd saanud. Põhjuseks on eranditult see, et paljud loomapidajad ei ole seni andnud piima meiereidele. Kui seetõttu valitseb võipuudus, siis võib linnaelanikkond süüdistada talupoegi, kes kasuhimus ja hooletuses ei ole mõistnud aja ülesandeid ja kohustusi. Sest — siin ei tohi olla kahtlust — sõdur rindel saab kõik toiduained, mida ta oma raskeks võitluseks vajab.

Tema, kes iga päev oma elu meie eest kaalule paneb, ei tohi ühtki päeva puudust tunda ühest või teisest toiduainest.

Kui need loomapidajad oma piima meiereisse toimetaksid, oleks ka tsiviilelanikonna varustamine küllaldaselt kindlustatud.

Kui siin kõikjal puudub petrooleum, on see valus. Eriti praegustel pimedatel päevadel tuntakse teravalt, et Eesti viimase 20 aasta majandusliku õitsengu jooksul ei ole käsitletud seda probleemi. Nüüd peame ootama sõja lõpuni, et hankida kõik vajalikud materjalid ja transformaatorid, et kohe suure rahuaegse ülesehitamistöö alguses Euroopa kultuuri elementaarseimad saavutised leiaksid slingi pinda igas majas. Alles siis saabub üksikute summast ühiskond. Külaelanikest saab külaühiskond, kõigi külaühiskondade summast kasvab kogu valla ühistunne ja kõik vallad ühiselt moodustavad samast vaimust hingestatud maakonna elanikkonna, kuni maakondade summa kujuneb ühtsaks kaasaja nõudmistest ja vajadustest läbiimbunud eesti rahvaks. Siis pole ka üksikmured nii rasked kanda, sest sel, keda nad kõige karmimalt tabavad, on tunne, et ta naaber teda kutse peale abistab.

Jagatud mured ja jagatud häda on poole kergemad, kuid jagatud rõõm on kahekordne rõõm.

Ja kes ei tunne sügavaima tänulikkusega rõõmu, et Eesti on säilinud bolshevismi hävitustest, kes ei tänaks Juhti, et ta päästis oma vaprate sõduritega maa mõõtmatust hädast ja lõppeks täielikust hävingust. Seda ei unusta eesti rahvas kunagi. Ta peab olema teadlik saatusest, mis teda oleks oodanud, kui tal nüüd ei oleks enam õnne elada oma kodumaal.

Lihtsaimaks tänu- ja kohusetunde-väljenduseks on, et igaüks omalt poolt seda annab, mis on vajalik lõppvõiduks.

Lõppvõit saabub — selles ei ole kahtlust, see tuleb seda rutemini, mida koondunumalt me oma kohust täidame. Ja siis saabub taas rõõmupäev, mida me siis meenutame, mille eest me aga siis peame vastutama omaenda ja oma südametunnistuse ees. Sellest vastutusest ei saa keegi loobuda.

Seepärast tõotab tänasel päeval kogu Valga maakonna elanikkond oma kindralkomissarile mitte ainult kõik teha, mida teha tuleb, vaid ka enam, et suuta enese ees vastutust kanda.

Teil kõigil on õnne sel suurel ajal oma kodumaa, oma rahvuse, oma perekonna ja kõige eest, mida armastate, võidelda.

Mõistke aega ja olge selle vääriline!"

„Eesti Noorte" töö organiseerimine. Peastaabi liikmete instrueerimisreisid

Noorte-malevate tegevusega tutvumise ja instrueerimise ülesannetel toimuvad eelseisvatel nädalatel „Eesti Noorte" peastaabi liikmete ringreisid kohtadele. Eesmärgiks on lähem tutvumine kohaliku olustikuga, noortejuhtide instrueerimine ja kavadega tutvustamine sisulise tegevuse osas ning kontakti loomine otseselt noorte enestega. Seejuures tutvutakse ka asjaajamise ja organiseerimisvõimalustega.

„Eesti Noorte" peastaabi organisatsioonI- ja personaatosakonna juhataja V. Suigusaar viibib neil ülesandeil eelseisval nädalal Haapsalus ja Tartus ning järgneva nädala teisel poolel Pärnus, detsembri algul Rakveres ja kuu keskpaiku Kuressaares.

Peastaabi õppe-, kultuuri-, pressI- ja selgitustöö-osakonna juhataja H. Michelson on eeloleval nädalal instrueerimisreisil Valgas ja Võrus, kuu lõpupoolel Paides ja Viljandis ning detsembri keskpaiku Narvas.

Samal ajal peastaabi ülem G. Kalkun võtab ette kontrollsõite üksikuisse malevaisse võimalust mööda.

Dr. J. Müllerson †

Laupäeval, 14. skp. elas Valga linn leina tähe all. Hulga valgalaste osavõtul maeti viimsele rahupaigale Jaani koguduse kalmistule Valga tuntumaid ja lugupeetumaid inimesi — dr. Johan Müllerson, Valga kauaaegne linnaarst, linnahaigla juhataja, omaaegne linnapea, „Säde" seltsi esimees aastakümnete kestel, tuletõrje-ühingu esimees jpt. kohalike seltskondlike organisatsioonide juht.

Dr. J. Müllerson sulges silmad viimsele unele, nagu juba teatatud, teisipäeva varahommikul haiguse tõttu, mis juba mõnda aega tunda andis. Kuigi kadunu aastate hulk oli suur, tuli ta surm valgalastele ootamatult ning ta kaotus on suur, sest kadunu pühendas aastakümneid oma kutsetöö kui ka suure organisaatorliku ja juhtimisande Valga linnale ja maakonnale. Temaga kaotas Valga ühe teenekama ja populaarsema kuju.

Kadunu sündis Sangastes 6. juulil 1870. a. Saanud alghariduse koduvallas, siirdus ta edasiõppimisele, ning 1897. a. oli noor Müllerson Tartu ülikooli arstiteaduskonna lõpetanud. Ta asus Karulasse arstina tegutsema. 1904. a. määrati J. Müllerson Valka riigi- ja linnaalgkoolide arstiks, kus töötas 10 aastat. Maailmasõjast võttis ta arstina osa, samuti Vabadussõjast, saades teenete eest Vabadussõjas I liigi II järgu Vabadusristi.

Vabadussõja lõppedes asus kadunu Valka, kus töötas liihemat aega linnapeana, milliselt kohalt aga varsti lahkus, et täie jõuga pühenduda arstlikule tegevusele. Arstina ja linnahaigla juhatajana töötas ta peaaegu viimase ajani, võttes samaaegselt osa mitmesuguselst seltskondlikest üritusist Muu hulgas oli ta paarkümmend aastat „Säde" seltsi esimeheks, juhtides seltsi selle raskemal tegevusajal. Samuti oli ta kauemat aega kohaliku tuletõrjeühingu esimeheks.

Ühistoitlustamisi Viljandi asutustes

Viljandi linnavalitsuse ametkond on organiseerinud ühistoitlustamis-ettevõtte, millne alustab tegevust kõige lähemal ajal. Seal on võimalus lõunasöökе saada kõigil soovijail linna keskasutuse kui ka linna ettevõtete teenistujalst ja ametnikest. Esialgu on avaldatud soovi ümmarguselt 100 ametniku poolt. Ühislõunastamised toimuvad Viljandi tuletõrje-maja saalis koos tuletõrje-meeskonnaga.

Ka Viljandi maavalitsuses on ametnike keskel alustatud ühistoitlustamise organiseerimist. Siin on loodud umbes 50-isikuline ühislõunastajate grupp. Ühistoitlustamise küsimusi on kaalutud ja selle organiseerimiseks samme astutud ka teistes suuremates Viljandi asutustes ja ettevõtetes.

Bolševike terrori ohvri ümbermatmine Tarvastus

Tarvastu surnuaial toimus bolshevike poolt tapetud Mustla elaniku Jaan Variku põrmu ümbermatmine. Teatavasti leiti J. Varik hiljuti Viljandi—Loodi tee äärest, kus ta seni puhkas tundmatu punase terrori ohvrina. Et J. Varik oli üks neist, kes mõõdunud aasta 5. juulil Mustla linna vabastamisest metsavennana osa võttis, kujunes matusetalitus leinateenistuseks kohaliku Omakaitse ja tuletõrje ridades, kuna kadunu omal ajal nende tegevusest osa võttis.

Hobuserautajaile korraldatakse Tartus kursused

Veterinaarvalitsus korraldab eeloleval talve- ja kevadeperioodil kursused Tartus ülikooli loomaarstiteaduskonna sepikoja juures hobuserautamise oskuse arendamiseks ja õppinud hobuserautajate — seppade ettevalmistamiseks. Kursuse lõpetanuile korraldatakse vastavad katsed ja nende sooritajaile antakse välja õppinud hobuserautaja tunnistused.

Kursusi korraldatakse lühiajalisi (6-päevaseid) ja pikaajalisi (2-kuulisi). Kursustest osavõtt on kõigile tasuta ja kursuslastele tasutakse sõidukulud. Pikemaajalistest kursustest osavõtjaile makstakse veel 50 riigimarka kuus toetust. Kursuslastele on varutud ööbimisruumid voodite ja madratsitega, kuna voodipesu, vaip ja padi tuleb endal kaasa võtta.

Isikud, kes soovivad kursustele pääseda, peavad vastava soovivalduse esitama Veterinaarvalitsusele, Tallinn, Pagari tn. 1. Soovivalduses märgitagu isiku ees- ja perekonnanimi, sündimise aeg, postiaadress, millisel alal ja kus enne on tegutsenud ning kas soovib osa võtta lühi- või pikaajalistest kursustest ja mis kuul on võimalik osa võtta.

Pikemaajalistele kursustele võetakse vastu kõiki üle 18 aasta vanuseid, kes omavad õppinud töölise kutset sepatöö alal või kes on sellel alal töötanud vähemalt 3 aastat, mis tuleb kirjalikult tõestada.

Lühiajalistele kursustele võetakse vastu isikuid, kes on hobuserautamise alal tegutsenud enne 1. jaanuari 1937. a. ning kes selle kohta tõendi esitavad.

Et edaspidi teostatakse kõigi hobuserautajate üle tihedat kontrolli, siis on soovitav asjaosaliste võimalikult suuremaarvuline osavõtt neist kursustest.

Põllundusõpilaste koolid teadlike põllumeeste taimelavaks

Haridusdirektori otsusega on kinnitatud põllundusõpilaste koolide võrk 1942/43. kooliaastaks ja suur osa koole on juba tööd alustanud või alustavad ligemal ajal.

Koole on võrgus järgnevalt: Harjumaal — Risti, Jõgala, Ravila, Kuusiku ja Kella põllundusõpilaste koolid; Järvamaal — Paide, Ambla, Vodja, Koigi, Albu, Lehtse ja Käru põllundusõpilaste koolid; Läänemaal — Käina, Emmaste, Suuremõisa, Märjamaa, Martna, Vigala, Silla, Varbla ja Lihula; Petserimaal — Lazarevo põllundusõpilaste kool; Pärnumaal — Audru, Abja, Halinga, Tori, Vändra, Kilingi-Nõmme ja Tõstamaa põllundusõpilaste koolid; Saaremaal — Kaarma, Põide, Muhu, Mustjala, Leisi, Pihtla ja Kihelkonna-Lõimanda põllundusõpilaste koolid; Tartumaal — Võnnu, Otepää, Torma (kavatsusel on ka veel Elva) põllundusõpilaste koolid; Viljandimaal — Tarvastu, Olustvere, Põltsamaa, Viljandi ja Polli põllundusõpilaste koolid; Virumaal — Laekvere, Vaivara, Jõhvi ja Viru-Jaagupi põllundusõpilaste koolid; Võrumaal — Väimela, Räpina, Põlva, Rõngu ja Vastsellina põllundusõpilaste koolid, ning Tallinnas Tallinna aiandusõpilaste kool.

Põllundusõpilaste kooli tunnikavas on õpetatavate ainetena ette nähtud 1. õppeaastal maaviljelust 2 tundi, aiandust 2 tundi, loomakasvatust 1 tund, puu-, raua-, naha- ja nööritööd 2 tundi, kusjuures tüdarlastel samal ajal on ette nähtud 2 tundi kodundust ja naiskäsitööd, peale selle on veel ette nähtud keeli ja kirjavahetuse õpetust 2 tundi, kokku on nädalas ette nähtud 8 tundi õppetööd, kusjuures õppetöö normaalselt toimub kahel päeval õhtupoolikul.

Mees- ja naiskäsitöö võidakse tarvidusel koondada lühemaaegseteks kursusteks talvisel õppejärgul. 2. õppeaastal on ette nähtud samad ained, kuid juurde tuleb veel põllumehe kutsekõsimuste ja talundi korrastamise aine käsitlemine.

Põllundusõpilaste koolide õpilasteks on peamiselt ette nähtud need noored 14—18 aasta vanused, kes peale algkooli õpingu lõpetamist jäävad kodutalunditesse või muudesse maakodudesse. Osaajalises põllundusõpilaste koolides õppimiselt ongi tingimuseks samaaegne praktiline töötamine talundis, kusjuures seda töötamist ka kooli õppejõudude poolt kontrollitakse ja kusjuures õpilastele kodus läbiviimiseks antakse paar õppeülesannet kooli poolt. Näiteks võidakse anda ülesandeid seemnekasvatuse, aianduse jne. aladel — esimesel aastal peamiselt taimekasvatuse alal.

Põllundusõpilaste koolide juhatajateks ja õppejõududeks on kas maatulunduskonsuleut, põllumajanduslike ja kodumajanduslike koolide õppejõud, ning muud põllumajandusliku eriharidusega isikud, kui ka algkoolide ja muude üldhariduslike koolide õppejõud, kes omavad ettevalmistust põllumajanduse ja aianduse erialadel.

Õppetöö teostatakse nii, et õpilane selgitusi saab talundis toimuvate tööde kohta, nagu ta neist osa võtab nende aastaringkäigust. Järgnevail aastail on kavatsus kõrgematesse põllundus-, aiandus- ja maakodumajanduskoolides eelklassi kaudu 6.-kl. algkooli haridusega sissepääsemine sõltuvaks teha ühtlasi 1-aastasest õppimisest osaajalises põllundusõpilaste koolis koos samaaegse praktilise töötamisega talundis. Ka muudes põllumajanduslikkudes koolides arvestatakse õpilaste vastuvõtmisel seda praktikat. Kuna algkoolide lõpetajad kutsekoolidesse astumiseks, kus enamasti nõutakse 16 a. vanuse alammäära, on liialt noored, siis on osaajaliste põllundusõpilaste koolide näol siin sobiv vaheaste selles mõttes, et koos kasuliku töötamisega omandatakse põllutöö põhioskused ja täidetakse koolides nõutav eelpraktika. Põllundusõpilaste koolides õppimise aeg on tüdiselt sobiv aeg ka kutsevaliku küsimuse lõplikuks otsustamiseks.

Eriline tähtsus on aga osaajalistel põllundusõpilaste koolidel just nende maanoorte suhtes, kel mõnesugustel põhjustel esialgu puudub võimalus täisajalisse kooli minna, milline kool nõuab täielikku kodunt äraolekut. Teine õppeaasta osaajalises põllundusõpilaste koolis toob juba süvendatud teadmisi kõigilt põllumajandusliku töö aladelt. Põllundusõpilaste koolid, haarates laiemaid hulki, viivad kutsehariduse lähedale igale talule ja teevad kättesaadavaks igale noorele. Hiljem võimaluste avanemisel ja huvi suurenemisel võidakse siis minna põhjalikumateks õpinguteks veel kõrgema astme koolidesse.

Tuleb loota, et need 50 põllundusõpilaste kooli leiavad talundeis töötavate maanoorte täie poolehoiu ja võidavad eluõiguse. See koolitüüp ei ole Eestis uus, vaid iseseisvuse ajal oli sellelaadseid koole põllumajanduslike rahvakoolide nime all Raplas, Paides ja Kambjas, kus need töötasid edukalt. Novembrikuu jooksul on võimalik veel õpilasi juurde võtta neis koolides, kus õpilaste arv vastuvõtmise piiri pole ületanud, seepärast astugu kõik õppimisest huvitatud noored koha peal kontakti vastavate koolidega õppimisvõimaluste selgitamiseks.

Mag. J. Näg.

Laiaulatuslikud raietööd

Kõigil 18—55-a. meestel ja 18—50-a. naistel, kes elavad maal, tuleb asuda metsatöödele

Kindralkomissariaat avaldas 13. okt. maaja asulaelanikele metsatööde kohustuse kohta vastava määruse. Selle määruse alla kuuluvad kõik 18—55-aastased mehed ja 18—50-aastased naised, kel tuleb täita nõutav raietööde norm. Selle järgi nõutakse meestelt 12 tihumeetri ja naistelt 8 tihumeetri küttepuude valmistamist.

Nimetatud norm peab olema täidetud 15. jaanuariks 1943.

Kohalikud vallavalitsused võivad seda tähtaega mõjuvail põhjusil pikendada kuni 15. veebr. 1943. a. Sellest kohustusest võidakse raietöökohustuslikke elanikke vabastada ainult erijuhtudel, näit. kui mõni oma metsast valmistab nõutava hulga küttepuid. Ka haiguse või vigastuse puhul võidakse sellest kohustusest vabastada.

Nimetatud määrusele lisaks ilmub lähemal ajal määruse rakendamise juhend.

Kuid juhendi puudumine ei takista juba praegu metsatöödele asumast, sest Riigimetsade Valitsuse kaudu on kohalikele metsaülemaile tehtud vastavad korraldused metsatööde alustamiseks.

Nagu kohtadelt saabunud teateist selgub, on kõikjal vastavad korraldused ka juba edasi antud ja elanikkonnas valitseb metsatööde vastu huvi, sest praegu on ilmastikutingimused väga soodsad. Samuti Riigimetsade Valitsuse poolt on muretsetud vajalik hulk töörriistu, mis antakse kasutada raietöölistele, kel endil vastavad töörriistad puuduvad. Samuti on korraldatud kaugemalt pärinevaile töölisile ööbimisvõimalusi töökoha läheduses.

Riigimetsade valitsus on püüdnud raietöid kõigiti hõlbustada. Nii on raiekohad valitud rahvarikkamate asulate läheduses, et kergendada tööle tulekut ja minekut.

Nii nagu linlased aitasid suvel maaelanikke põllutöödel, nii rakendatakse neid nüüd talvel ka metsatöödele, eriti neis kohtades, kus selleks maainimestest ei jätku.

Kuni 1. nov. s. a. töötasid metsas peamiselt isevarustajad, kusjuures küttepuude hulka sattus ka peenemat ning halvemat tarbematerjali. Kuid nüüd tahetakse isevarustajad suunata peamiselt surnud metsaaladele, kus küttepuid on suuremal määral.

1. nov. alates hakati metsatöid teostama enamlaste-eelse aja juhendite kohaselt, millede järgi mahalõigatud puude hulgast eraldatakse tarbeks sobiv materjal. Need nõuded on kehtivad kõigi metsatööliste suhtes.

Metsatööd toimuvad vilunud metsaametnike järelevalve all, et hoolitseda metsa tarviliku järelkasvu ja lõigatud materjali otstarbeka kasutamise eest.

TEADAANNE

Tartu Linna Pandimaja teatab, et Pandimajasse on jäänud väljalunastamata pante, mis on panditud kuni 9. juulini 1941. a. Arvatavasti on paljud nende omanikud enamlaste rezhiimi ajal kas Venemaale küüditatud, mõrvatud või teadmata kadunuks jäänud. Nende varanduste hooldajad või pärijad ei ole aga nende esemete pandisolekust teadlikud, kuna dokumendid on nende omanike poolt kaasa võetud või sõjaloudes hävinud. Et nende esemete realiseerimist ära hoida, palub Pandimaja juhatus kõiki enamlaste poolt küüditatute, mõrvatute või teadmata äraolijate varanduste seaduslikke hooldajaid või pärijaid Pandimajas kindlaks teha, kas nende hooldamisele või pärimisele kuuluvat varandust on kuni 9. juulini 1941. a. Pandimajasse panditud, ning jaataval korral need kuni 31. detsembrini 1942. a. välja lunastada või tähtpäeva pikendamiseks protsendid mõõdunud aja eest ära tasuda.

Selle tähtaja mõõdumisel realiseeritakse need pandid, mis ei ole välja ostetud või mille tähtpäeva pole pikendatud Pandimaja põhikirjas ettenähtud korras.

Pandimaja juhatus

TARTU MEESLAULU SELTSI LAULUHARJUTUS

peetakse ettenägemata põhjustel mitte pühapäeval, 15. novembril, vaid **esmaspäeval, 16. novembril s. a. kell 7 õhtul.**

Eelseisvate esinemiste tõttu kõikide lauljate ilmumine kohustuslik.

Koorijuht

Helilooja Mart Saare juubelikontsert

pühapäeval „Vanemuises" algab VMO segakoori ettekannetega. Esimesena esitatakse hoogne „Mis need ohjad meida hoidvad", järgnevad „Südame hääl", „Seitse sammeldanud sängi", „Laanehaldjate laul", „Üks suu" hr. V. Loigu baritonisoolo saatel ja „Põhjavaim".

Solist pr. L. Aadre esineb nelja soolalauluga: „Pilved sõudvad", „Tuulehõlmas", „Ta tuli" ja „Oi, häbi, hanevaras". Sellega lõpeb kontserdi esimene osa.

Teine osa algab tervitusega juubilarile VMO esimehelt Ed. Õunapuult, millele järgneb helilooja Riho Pätsi kõne „M. Saar ja tema osa eesti muusika loomingus". Pianist Olav Roots esitab „Kaheksa parafraasi rahvaviisidele", nimelt: „Laulu mõju", „Vaeslapse laul", „Grotesk", „Tantsides", „Kullast kirikaed", „Tuule tuba", „Pidu lõpeb".

Järgnevad segakoori ettekanded „Oh kodumaa", „Hällilaul", „Luule, see ei tule tuulest", „Lindude laul", „Pilvele". Kontserti juhatab helilooja Rich. Ritsing.

Kontserdi algus kell 18. Pääsmete eelmüük „Vanemuise" kontsertsaali kassas laupäeval ja pühapäeval kellal 11—13 ja 16—18.

Ühtlasi tähistab VMO selle kontserdiga oma 36-ndat aastapäeva.

TEADAANNE

Linna Toitlusameti teadaanne järgmise nädala toiduainete normide kohta ilmub esmaspäevases „Postimehes".

Maamehe mõtisklusi

Puhkehetk

Suvi on suur sundija. Taevakummil pikka kaart joonistav päike kisub inimesed vara maast lahti ega päästa neid enne oma küünte vahelt, kui ta isegi on kukkunud taevaranda pallistavate metsade taha. Aeg, mil ta libiseb nägematuna teisel pool silmapiiri, raatsimata vajuda sügavale, vaid kogu aeg oma õhetusega põhjakaart pallistades, on liiga lühike selleks, et anda täielikku puhkust suvekuumusest askeldajale. Seepärast on suvistel päevadel tavalisest rohkem puhkehetki, mil tõmmatakse hinge suurest sagimisest.

Keskhommiku ja lõuna järel on varasuvel ja kesksuvisel heinaajal tavaliselt pikemad puhketunnid, mil kogu talu vajub une hõlma ja juhuslik sisseastuja vaevalt kohtab ärkvel hingelist. Ainult eelkarjaealised lapsed mängivad kuski varjulises kohas. Nemadki kilatsevad summutatult, tundes kogu talule vajunud unehetke mõju. Peale laste võib veel ärkvel liikuda vanaperenaine, kelle silmalaud ei kipu enam nii kärmelt kinni vajuma ja kellele jätkub ikka vaikseid askeldusi. Vanaperemeeski tukub pool-ärkvel olekus, poolkustunud piip peos, et ammu enne teisi iseenesest virguda ja tõtata teisi äratama.

Heinatöö kibedamal ajal kuski kaugemal heiamaal on söögijärgsel puhkehetkel oma värving. Pärast sööki kestab puhk aega veel elav jutuvada, noored klusavad üksteist ja heinakõrred kuhjalava ääres või küüni suul lendlevad kerges tuuleõhus. Siis valkivad hääled üksteise järel ja korrapärane hingamine tõuseb kuivavate heinte keskelt. Ainult mõned vanemad mehed jutlevad veel poolhäälel, rohkem omnette kui üksteisega, vaadeldes kuumuse mõjul keerdukiskuvaid heinakõrsi ja tundes kuidas päike iga hetkega ikka kõrgemale tõuseb. Enesele märkamatult uinub selline vanataatki. Ainult keeldudest hoolimata kaasatulnud karjakrants jõuab tagasi uurimisretkelt metsa ja põõsastikku ning poetub vaikselt oma suurima sõbra kõrvale.

Vanataat virgub üsna varsti. Päike on tükk maad edasi nihkunud. Küüni varigi kipub magajatelt libisema — päike kuumendab juba siin-seal mõne lebaja selga või säärt. Päris mugav on veel istuda mõni aeg ja silmitseda poolellolevat heinamaad, arvestades, kuipalju selle juures tuleb veel teha, et kogu hein pääseks küüni, kuivalt ja haljalt. Kümneid kordi on seda heinamaad niivõisi koristatud, aga igal korral on mälus oma erivarjundid, kuigi enam täpselt ei mäleta, millised mälestused kuuluvad millise suve juurde. Siin on töötatud igasuguse ilmaga ja mitmete inimestega koos. On saanud nalja ja pahandusi. See kõik on nagu saatnud seda peaasja siin metsade ja põõsaste vahel — tööd, millega tagatakse loomadele talvine toimetulek, kuigi töötades alati sellele ei mõtelda.

Aeg on vahepeal nihkunud ka niikaugele, te tuleb teeseldud kurjaga käratada ärkvele nooremad, kelle liikmetest uni on visa lahkuma. Neil pole eriliisi mäletusi seoses selle lapiga. Nemad mõtlevad veel rohkem tööva-hedele kui töödele ja kuulavad söögivahe lõpul innukalt hüüdu küüni juurest, mis tõestaks, et „päev paistab leivakotile“.

Oma erivarjundeid on puhkehetkedel mujalgi. Nälteks viljakoristamise juures, kui rida hakke on üles seatud, põllulapp lõigatud või kogu põllu vili saadud rõuku. Peremehe eeskujul laskub kogu pere lühikeseks ajaks pilbutunnile. Vanemad kaevavad taskust vastavad riistad ja tagavarad, pakuvad vastastikku üksteisele. Nooremad peavad pillerkaari või arutavad kibedasti mõnda päevakorral olevat küsimust. Kui pere hulgas juhtub olema keegi, keda sobib mõneti kiusata, siis asutakse selle kallale, on see siis mõni tossim noor sulane või esimesi tüdrukusamme astuv plika, kelle silmad vilavad noorte poiste järele. Noorte kius ja kilamine läheb oma rada, vanemad aga hindavad silmadega tehtud ja tegemata tööd ning teevad vaikseid arvestusi.

Õhtul, kui päikese veeredes pere kiirustab täissammel kodu poole, jääb peremees tihti vaikselt maha ja tatsutab mõtlikult järele, vaadeldes ilma ja plaanitsedes homse töö käiku. Nõrk uduvine tõuseb juba madalamatest kohtadest ja veab heinamaale piimaseid jooni. Mets kajab kojutõttavate karjalaste kisast ja koerte haugetest. Tööpäev on jälle lõppenud, ja nüüd tõdetakse kogu päeva saavutusi selle enesestmõistetava rahuldusega, mis annab ohtrat tasu pingutava kehalise töö tegijale, kes näeb ja tajub oma töö vilja. Kogu elu koosneb sellistest päevadest, ja iga päeva lõpul tõdetud edasilastutud samm annab tegijale tasu, mida ei suuda miski enam temalt võtta.

Talvel, lumises metsas on puhkehetkedel eriline mõnu. Langetatud ja laasitud puutüvel on mõnus istuda ja tunda, kuidas karm külm surub end kuni kuueväel oleva mehe nahani, nii et ta enne uuesti tööle asumist on sunnitud selga tõmbama kõrvalcheidetud kasuka. Tuul ajab ladvus oma juttu ja sirged ning ümarad tüved sisendavad nende vahel istujale ja nendega askeldajale omapäraselt puhta ja kindla tunde. Sisimas pakitseb alateadlikult mugav meenutus, et varsti pääsetakse sooja tuppa, kus varbaotsades kipitavad nõelad sulavad ja kogu keha haarab magus raugus. Ees on veel meeldiv reesõit mööda lihisevat, looklevat heinamaateed, kus hobuse kabjad lahedalt klobisevad.

Sellised puhkehetked vananedes üha sagenevad. Noorena neist suurt ei hoolita. Teha on nii palju, et tuleb oma asjadeks tihti võtta lisa puhketundidest, või siis jälle väsinuna otsekohe uinuda. Vanemas eas osatakse enam hinnata selliste vaiksete mõtiskelude võlu, ja paratamatult koguneb neid enam, kuna raugev ihujõud sunnib tihedamalt puhkama ja silmalaud püsivad ärkvel tihti enamiku valgest suveööst. Neil hetkedel vormub vanainimese küps ja elutark ilmavaade, milles pole enam järske hüppeid ega üllatusi. Järskude pingepuhangute asemel see tasandub ikka enam vaikseks kõrvaltvaatamiseks, kuni häälbub viimane teo- ja eluiha kübe, andes maad lõplikule rahule.

MARGUS

Sügisese Peipsi kaldalt

Mustvee ja Kallaste kalurite keskel

II

Mustveest Kallaste linna on ümmarguselt 25 km järveäärset teed pidi. Suviti tolmab see liivane tee kindlasti nii, et auto möödudes ära vaatagi Peipsi poole. Sügisel on see aga läbipääsmatult porine. Nüüd, talve lävepakul, on Mustvee-Kallaste vaheline tee aga nagu konarlik munakivi-sillutis, sõiduk rappub nii, et hoia alt.

Kuigi sõidul Mustveest Kallastesse pole midagi i s e ä r a l i k k u näha, on see tee üks omapärasemaid, mida kunagi varem sõidetud. Tervelt kümme küla on vahepeal. Maja kükitab teise maja kukil, katused kaelastikku koos. Lihtsalt ei saa aru, kus lõpeb ühe mehe ehitis ja kus algab teise mehe kodu. Aga sedagi ei saa aru, kus on ühe küla lõpp ja teise algus. Raja— Kükita — Tiheda — Kasepää — Omedu — Sääritsa — Ranna — Sussukvere — Kodavere — Kallaste, kõik need eestinimelised kalurite külad ja keskused on lükitud üksteise külge, ning võõras on lausa imestuses, et see küladе-rõbustik oma õigkatustega siiski veel püsib. Kui kergelt ei või siin samovarisõed tuleõnnetusi tekitada ja kõike hävitada! — Aga eks ole seda juhtunudki!

Üks Kallaste kalureid

Toonased sõjapäevadki on siin-seal hooneid enesele ohvriks nõudnud. Sõjajälgedest pole siin puudu — Peipsi rannikul, madalas vees, vedeleb põhjalastud laevavrakke ja -praame, tee ääres on tanke, kahureid, autosid ja muid sõjamasinaid, mis taandunud punased jätsid saatuse hoolde, kui need olid pihta saanud. Aga siin on ka langenud saksa sõjameeste kalmusid ja matusepaku — hästikorraldatult ja hoolikalt hoitud. Võõrad käed on toonud siia võõras mullas ja võõra vee lainete kohisemist kuulavaile võõrastele meestele lihtsaid sõjaslilli. Need on pakases kiilmunud ja longu vajunud.

Kõigist küladest, kust läbi sõidame, sirutub määrdunud akende tagant kaelu — uudishimutsevad pilgud kaevad: kes seal siis sõidavad? Lapsi tuleb koolist, nad on rõõmsad ja vallatud.

Siin elatakse vaeselt, aga siiski vist rõõmsamalt, rahulolevamalt kui mõnel pool mujal, kus on ilusad majad ja kaunid korterid. Siin on aastakümneid vaesusega võideldud ja ei osata paremat soovidagi. Nii läheb siin päev päeva, nädal nädala, kuu kuu ja aasta aasta järel. Kõik, mis sünnib kaugemal, ei puutu palju nende elusse, kelle mõtted ja elujärg oleneb ainüüksi peamiselt Peipsist ja selle kalaheldusest.

Ülihuvitav sõit läbi venepäraste ja eestinimeliste kaluriküladе lõpeb Kallaste linnas. Juba jõuab päike tänase ringkäiguga maa pool horisondi taha ning valjult lainetav Peipsi on muutunud tumedaks veeväljaks. Sajad kaluripaadid on jäätunud siinsamas rannas jäässe. Kalureid on kaldal koos arutamas homse päeva muresid ja väljavaateid.

Nagu teada, olid Kallaste kalurid need, kes esimestena üle riigi täitsid autoodangu normi. Selle eest saavad nad nüüd preemiaks mootorpaadi mootoriga. Kalurid on uhked oma saavutusele ning pajatavad heal meelel oma piiigist ja elust.

Enne kui pisut lähemalt peatuda Kallaste kalurite rõõmude-murede juures, olgu tähendatud, et linna umbes 600 elanikust on kutselisi kalureid 200. Enamuses on nad rahvuselt kõik venelased, kuna eestlaste tegeleb kalandusega siin ainult üksikuid. Ent väliselt ei tuleta Kallaste kalur kuigi palju tavalist vene kalurit meelde; säärast pikajuukselist ja pikahabemelist kalurit, nagu oleme harjunud nägema mujal Peipsi rannikul ja eriti Pihkva järve piirkonnas, siin pole.

„Palju te loodate püüda tänavu veel kalu?“ küsib EKK juhatuse esimees O. Mänd.

„Ei tea, kõik oleneb ilmast,“ kostab üks kalur. Siis laskub jutt kalurimuredele. Selgub, et siingi vajatakse kõige hädapärasemalt saapaid, saapaid ja veel kord saapaid.

Väga tõsiselt puudutab Kallaste kalureid ka hobuste-küsimus. Nad paluvad, et neile hangitaks hobuseid.

EKK juhatuse esimees O. Mänd ja EKK Tartu harukontori juhataja A. Mihkelson lubavad kõik teha hobuste muretsemiseks kalureile, samuti muud vajalikku.

Juba on väljas ilm pimedaks muutunud; ruumis, kus mitukümmend kalurit koos oma päevaprobleeme arutamas ja teid otsimas raskustest pääsemiseks, on süüdatud pisike petrooleumilamp. Akna ees veereb kaldale veevagusid ning kiirelt kaetakse aken pimendamiseesriidega. Kalurkond arutab asjalikult olukorda, tõendades, et nad kõik jõud selleks rakendanud, et toitlusküsimusi pehmendada ja sõja võidukaks lõpetamiseks omapoolse annusega kaasa aidata. Nad mõlstavad olemasolevaid raskusi, kuid ütlevad, et need kannatatakse ära, sest lõppude lõpuks on need ikkagi väikesed, võrreldes nendega, millised oleksid kalureid tabanud siis, kui bolshevistlikku rezhiimi poleks murtud.

Ja siis pajatavadki kalurid oma elustolust punasel aastal Kallastel, mis oli raske ja hirmuäratav.

Nüüd on see kõik möödas ja kalur sammub uuele eluhommikule usu ning lootusega vastu — nii nagu teeb seda iga Peipsi-äärne elanik.

P. O.

Põllumehed, kas mäletate veel sõjamehi, kes ajasid Eestist välja julma vaenlase? Need sõjamehed võitlevad veel praegu rindel ja vajavad talveks kasukaid. Müüge selleks otstarbeks ühiskauplusesse lambanahku.

Konstaabel Aleksander Räisa 60-aastane

Pühapäeval, 15. novembril tähistab Tartu ümbruse politseijaoskonna Ahja I rajooni konstaabel Aleksander Räisa oma 60 a. sünnipäeva.

Aleksander Räisa sündis 15. novembril 1882. a. Pangodis talupidaja pojana. Eestlasele omase visadusega omandas A. Räisa tolleaegsetes rasketes kooliloludes eksternina keskkooli 4. klassi hariduse.

Juubilar on üks neist vähestest allesolevatest liikmetest politseiperes, kes juba Eesti politsei loomise algpäevil valis oma elukutseks raske politseiteenistuse, astudes kohe peale rahvaväest vabanemist konstaablina teenistusse Tartu linna politseisse. Tundes igatsust maaelu järele, siirdus ta 1. veebr. 1928. a. Aakre rajooni konstaabliks. Et aga rajada enesele ja perekonnale püsivamat kodu, asus juubilar 6. mail 1932. a. vabanenud Ahja I rajooni konstaabli kohale, kus teenis kuni vallandamiseni bolshevike poolt 1940. a. sügisel. Jäädes truuks oma rahvuslikule meelsusele, kannatas bolshevike tagakiusamist ja oli sunnitud lõpuks metsavennana minema pakku.

Peale bolshevike lahkumist Ahjalt asus A. Räisa kohe Omakaitsesse ja hiljem Ahja I rajooni konstaabliks.

A. Räisa on politseiperes tuntud hoolsa ja korraliku kamraadina ning võitnud üldise lugupidamise nii kaasametnike peres kui ka seltskonnas. Tema teenistust on hinnatud mitmete teenetemärkidega.

Peale teenistustülesannete on A. Räisal jätkunud aega ka seltskondlikuks tööks.

Juubilari tervitab ja soovib temale veel tulevikus palju edu ja õnne Tartu prefektuuri politseipere.

Eestis hakkab ilmuma rootsikeelne ajaleht

Haapsalust, 14. 11. Lähemal ajal alustatakse Eestis elavatele rootslastele rootsikeelse ajalehe väljaandmisega. Leht hakkab ilmuma kas Haapsalus või Tallinnas. Eriti suur huvi rootsikeelse ajalehe vastu valitseb Vormsi saarel, samuti ka Riguldis.

Kui täht langeb...

Vist igaüks on märganud, kuidas mõnikord selgel öösl kuski laotusel nõrgem või heledam valguspunktike liigub lühema või pikema tee tähtede keskel ja — kustub siis äkki. Väliselt näib, nagu oleks mõni täht taevalaotuselt äkki „alla langenud“. Rahvasuu nimetabki seepärast sellist ilmingut „langevaks täheks“.

Tõepoolest ei ole sellisel ilmingul midagi ühist tähega ehk kinnistähega selles mõttes, nagu me seda sõna tarvitame astronoomias. Tähed kujutavad endast kolossaalseid füüsikalisi ainekogusid, taevakehasid, nagu seda on Päike, mis samuti on ainult üks täht loendamatute teiste seas maailmaruumis. Seevastu aga rahvasuus nimetatud langevad tähed või, nagu neid astronoomias nimetatakse, l e n d t ä h e d ehk m e t e o o r i d kujutavad endast tähtedega võrreldes kaduvväikesi kehakesi, mis meie Maakera õhkkonda sattudes liikumisel muutuvad hõõguvaks ning sellest hetkest peale kuni täieliku läbipõlemiseni on meile laotusel nähtavad liikuvate valguspunktikestena, mis väliselt heleduselt sarnanevad tähtedega.

Meteooride süttimiskõrgus on keskmiselt 100 kuni 150 kilomeetrit. Üksikud heledad meteoriidid on saanud nähtavaks juba kõrgusel kuni 500 km. Meteoori tee lõpeb keskmiselt 50 kuni 100 km kõrgusel.

Mõnikord võib juhtuda, et meteoori ainekogus ei põle hõõrumisel õhus tekkiva kuumuse mõjul täielikult, vaid osa ainest säilib kuni langemiseni maapinnale. Seejuures kõneldakse nn. m e t e o r i l i t i d e s t, milliseid muide on langenud ka Eestisse. Mõned neist hoitakse alal Tartu Ülikooli Mineraloogiamuuseumis, kus neid võib näha muuseumi väljapanekute seas. Eriti rikkalikku meteoriitide kogu omab Chicago muuseum Ühendriikides.

Suuremad, mitmel pool maailmas säilitatavad meteoriidid kaaluvad kolmkümmend tonni ja enam. Veendunult arvatakse, et suured eri maailmajagudes esinevad nn. meteoorikraatrid kujutavad endast suurte meteoriitide kokkupuute jälgi maapinnaga. Suurim neist, Arizona kraater Ühendriikides, on 1300-meetrise läbimõõduga. Ka meie K a a l i järv Saaremaal arvatakse kujutavat sellist meteoorikraatrit.

Selliste suurte meteoriitide esinemine on aga inimajaloo ulatusel võrdlemisi haruldane nähtus. Seda sagedasem on aga väikeste nn. lendtähtede ilming, millest valdav enamik kaotab kogu oma ainese põlemisel Maakera ülemistes õhukihtides. Uurimised nende suhtes on peamiselt statistilist laadi. Ühine seejuures mõlemate ilmingute puhul on nende keemilise koostise sarnasus meie Maakeral esinevate kihtidega. Sellest ning paljudest teistest stellaar-astronoomia teaduslikest tulemusist selgub, et kõik taevakehad universumis on üldiselt ehitatud samast ainest nagu meie Maakeragi. Teisiti öeldes: kogu maailma aine struktuur on ühtlane.

Lendtähtede esinemise sageduses võib märgata a a s t a s t ja ö ö p ä e v a s t perioodi. Sellele vastavalt on lendtähtede esinemise sagedus suurem sügisel, väiksem kevadekuil, ja ööpäevasele perioodile vastavalt suurem hommikutundidel ning väiksem öö esimesel poolel. Mõlemad need nähtused on tingitud lokaalselt Maa liikumise iseloomust ümber Päikese (aastase perioodi puhul) ja vaatluskoha asendist Maa pöörlemise suuna suhtes ümber oma telje (ööpäevane periood).

Erinev sellest riitmist on nn. m e t e o o r i s a d u d e perioodiline esinemine, millest tuntuim on nn. perseiidide vool augustikuu kümnendate päevade ümber (lauritsapäeva tähesadu). Ka novembrikuu 13-ndal ja selle naabrusöödel on meteooride esinemine tunduvalt sagedasem. Seejuures teatava „tähesaju“ lendtähtede teede vastassuunalised pikendused taevavõlvil lõikuvad ligikaudu ühises punktis, nn. radiatsioonipunktis. Seetõttu näib, nagu väljuksid lendtähed perspektiivselt ühest punktist taevavõlvil.

Seda nähtust püütakse astronoomias selgitada teatava voolu lendtähtede füüsikalise ühtekuuluvusega teatava k o m e e d i suhtes. Seejuures vastava komeedi perioodilise tagasipöördumisega Maa tee piirkonda peab esinema vastava voolu lendtähtede perioodiline intensiivsus. Väga mitmetel kordadel näib see paralleelsus olevat vastuvaieldamatu.

Uurides statistiliselt võimalikult suure hulga lendtähtede kiirusi, on võimalik sellest teha järeldusi nende päritolu kohta (võrreldes lendtähtede kiirusi Maa kiirusega Päikese suhtes). Neist uurimusist võib esialgselt järeldada, et peale eespool mainitud komeediliste meteooride enamik nn. „juhuslikke“ ehk sporaadilisi meteoore on pärit ruumist v ä l j a s p o o l p ä i k e s e s ü s t e e m i.

Mis puutub lendtähtede süstemaatilistesse v a a t l u s t e s s e meil Eestis, siis on meil selle ala rahvusvahelises teaduseski tuntud ja tunnustatud pioneeriks meie Tähetorni astronoom-observaator dr. E. Õ p i k. Organiseerinud vastavaid erivaatlusi umbes kümme aastat tagasi A r i z o n a s, algatas ta vastavaid töid uuesti meil Eestis 1938. aastal selleaegse Eesti Teaduste Akadeemia toetusel.

Vaatlused sünnivad eri kohtadest, millevaheline kaugus (baas) on umbes 80 kilomeetrit. Tegelikud vaatluskohad asuvad Tartus, Valgas ja Petseris. Üheaegseist sama taevaala vaatlusist on võimalik arvutada identifitseeritud lendtähtede teid ja kiirusi ruumis. Vaatluste jaoks (millest ka nende ridade kirjutaja vaatlejana osa võtab), on püstitatud erilised vaatlusmajakesed, kus vaatleja võib külma eest kaitstult töötada.

Sõjasündmuste meleni ulatudes katkesid eelnimetatud vaatlused. Kuid võib loota, et rahulikumate aegade saabudes osutub võimalikuks jätkata varem seatud sihtide taotlemist, mille kaudu kogunev vaatlusmaterjal võimaldab tunnetada lendtähtede osa kogu universumi struktuuris.

Üksikute heledamate, ootamatult ilmuvate meteoriitide puhul on ülikasulik ja soovitav iga asjasthuvitatud vaatleja kaastöö. Seejuures on vajalik, et vaatleja lähemalt säilitaks andmed meteoriidi tee kohta laotusel, võrrelduna mingi maise eseme (puu, majakülg jne.) suhtes, ja võimalikult täpselt üles märgiks ilmingu esinemise kellaaja. Nimet. tähelepanekud võivad osutuda väga tähtsaks meteoriidi liikumistee ja kiiruse määramiseks.

Selliseist üksikuist kivikesist koosneb lõppeks kogu teaduse gigantlik ehitis, mille sihiks on meid ümbritseva universumi olemuse saaduse tunnetamine. See inimese vaimu igavikuline siht säilib üle kaduviku päevakära põlvest põlvenì.

ROOPI HALLIMÄE

Kodumere saarte sadamais

Saarlaste seltsis Tallinnast Kuressaarde

Öö on must nagu tahmane kott. Käsikaudu leiad Tallinn-Väikeses väikese rongi, tikutulega Virtsu viiva vaguni. Astud sisse, astud Saaremaale, sest pimedusest kostvat laulvat, saaremurdelist kõnekõminat on kogu vagun tulvil täis. Saarlased on pealinnast kojusõidul. Oma toidurätikud on nad pinkidele laotanud, lõikavad taskunoaga kuivatatud kala ja hammustavad maitsvat hapendatud Saaremaa leiba. Keegi võtab pingi alt esile väikese puuvaadi, kust kihinal välja valatakse Saaremaa koduõlut. Kõik on siin vagunis omapärane, Saaremaa-pärane — inimesed, jutt, riided, toit ja tubakas. Kui tikuga tuld tõmmata, siis ilmneb pilt, nagu oleksid „Taeva palge all' või „Õitsva mere“ etendusel.

Keegi mees kõneleb tagapoolses vaguni-kupees kangesti August Mälgu tõmbriga. Ega ta viimaks Mälk olegi, küsin.

„Ei tema küll Mälk ole — aga eks ta või samasugust juttu vesta, nagu Mälk kirjutab. Temagi tuntud jutumees meite nurgas,“ seletab mu naaberreisija.

„Kesse muidu saarlasi nii tunneks, kui Mälku poleks olnud, kes meite elu nõnna kangesti toredasti on kirjeldanud ,et nutt tuleb peale, kui loed.“ Nii kõneleb mu teine naaber — neljakümne-aastane lihtne Saaremaa talunaine. Ei oska nagu uskudagi, et see lihtne, valgesse villasesse salli mähitud maanaine on kirjanduselugeja. Ometi on ta kõik Mälgu teosed läbi lugenud ja tunneb Tammsaaret läbi ja läbi — nii et isegi võib tsiteerida. Kõnelemata veel Suitsu või Marie Underi luulest.

Millal tal kõige sellega tutvumiseks aega ja võimalust on olnud? Sellele küsimusele vastamisel selgub, et mu naaber on üks neist paljudest Saaremaalt võrsunud naistest, kes Eesti iseseisvuse päevil kuulutasid pealinna lehtedes: „Aus Saaremaa neiu otsib mingit teenistust!“

Kohaotsimisel on ta kord sattunud juukselõikusärri koristajaks ,siis õpilaseks ja hiljem parimasse juukselõikusärri oskustööliseks. Linnaelu pole aga teda suutnud jäädavalt köita. Ühel päeval saabub ta Saaremaale tagasi, nagu eluea ümberhulkunud meremees. Aastaid kestval äraolekul on ta kogunud paar kasti raamatuid. Need on ainus vara, mida ta noore pettunud, kojupöörduva õnneotsijana kaasa toob.

„Saarlane satub ikka oma kodusaarele tagasi, olgu tal väljaspool kui tahes hea,“ kinnitab naine oma juttu lõpetades.

Kui valgemaks muutub, oleme juba Vigalas. Hommikuhämaruses paistab viljaröuke läbi vaguniakende. „Siin veel vili peksmata,“ imestab vaevalt kahekümnene akna all istuv neiu. Ta on muhulane. Ja varsti alustab ta juttu oma kodukülast.

„Viljad peksmata! Ei meite pool seda pole. Kõik väljad tegime tühjaks. Peksime tänavu rehes. Nagu muistegi. Pole miskit parata. Ei saarlane saa oma vaeva siigisvihmade kätte jätta.“

„Teie oskate ka mõnd reht peksta,“ tähendab keegi noore preili kohta muiates.

„Muidugi oskan,“ vastab vahva Muhu neiu. „Ma oskan kraavi kaevata, kadakaid juurida ja kive maa seest välja kaaluda, kui te teada tahate.“

Kui võõras veel Muhu neiu vapruses kahtleb, saab ta seletuse: „Seitsme-aastaselt hakkasin karjas käima. Meid oli hulk lapsi, ei saadud kõiki kodus toita. Mul on viis õde ja kuus venda. Igal aastal haris isa kadarikku üles uudismaaks. Olime kõik tal abiks. Nagu mardikad ronisime kivikaalumise kangidele, ja nii me saimegi kivist lõpuks jagu.“

Keegi julgeb arvata, et seetõttu ongi Muhus nõrgad mehed, et noorelt inimesed viletsalt üles kasvavad. Säärast arvamist põhjendatakse ühe Märjamaa spordipidu maadlusvõistluste tulemustega. Siin olid Muhu poisid viimastele kohtadele jäänud. See lugu ei mahu aga kuidagi saarlastele pähe. Protestitakse algul selle jutu vastu — missuguse protestiga hoogsalt kogu vagun ühineb. Lõpuks arvatakse, et eks ka Saaremaal ja Muhus leidu üksikuid logardeid, kes saarte nimel esineda julgevad ja ise põidule kindlad polegi.

Iseloomulik on ka tänapäeval saarlase kohta, et ta oma kodu iialgi ei alaväärista. Ka viimane, pikalt kestev sõit Saaremaale kinnitas uuesti, et iga saarlane erilise õrnusega hindab oma kodusaart ja kõike, mis sellega seoses. Olgu need kombed, esemed või Saaremaalt pärinevad inimesed, kõik on saarlase meelest paremad kui kogu muu maailm oma andidega ja andekatega. Mandrielanikul ei tarvitse seda saarlase suhtumist alahinnata, sest on ju saarlane alati välismaailma asjadest rohkem teadlik kui keegi muu — tänu oma liiklemisvõimalustele. See on veendunult teadlik ellusuhtumine, millest on ainult tarvis eeskuju võtta, kui tahetakse kõigis tormides niisama tugevaks jääda nagu mere rüpes elavad saarlased.

Säärane oli veendumus, kui rong peatus Virtsus. Koht, mis nii väga sobiv linnaks, kuid selle täidevliimiseks pole siin esiotsa küll mingeid eeldusi. Seetõttu tundubki siin kõik nii lage ja troostitu: maastik, meri ja inimesed on külmad, kellede siidamesse siiasaabuv liiklemissoon raudtee kujul on aeg-ajalt istutanud äritsemise vaimu, kuigi siin pole kauplemiseks peaaegu mingeid eeldusi. Isegi kortereid on siin raske leida ja paljud siin teotsevad inimesed sõidavad rongiga tööajaks kohale.

Kes Virtsust Saaremaale tahab pääseda, sel tuleb külma tuule käes sadamamuulil seista ja Kuivastult laeva oodata. Kuivastu kõvera kõrtsi juures seisab auto, millega avaneb kaasasõidu võimalus Saaremaa pealinna — Kuressaarde. Sel sõidul võib tihti pilk peatuda otse kividest kirendavail väljadel, mis kestavad kilomeetrite kaupa, kus on ainult mõned kadakavõsud kasvamas. Teisal on paesel pinnal kõlmale vaatamata veel mõni rohulibleke haljendamas, sest Saaremaa kliima on pehmem mandri omast. Kuid ega see heinanina siin hilissügiselgi saa „vabalt“ kasvada. Lambatall, see vähenõudlik loomake, on kiviaedade varjus vilgas rohtu noppima. Kõikjal võib näha keerlemas tuulikutiibu ja suitsemas suitsurehtesid, kus pekstakse viimaseid tänavusi viljavihke. Õigus oli tol tragil väiksel Muhu tüdrukul, kes meiega rongis kaasa sõitis ja nii südi Saaremaa au eest välja astuma oli. Nii jõuamegi Kuressaarde, kuid sellest teine kord.

Kuressaares, novembri algul 1942.

Ev. Voitk

Lahkus minu unustamatu kallis abikaasa

Eduard Kalev

Sünd. 4. veebr. 1905, surn. 12. nov. 1942

Tröostimata leinas

abikaasa.

Lahkus meilt jäädavalt meie kallis poeg ja vend

Eduard Kalev

Sünd. 4. veebr. 1905, surn. 12. nov. 1942

Tröostimata leinas

isa ja õed perekondadega

Ilusnimas nooruses jäädavalt lahkunud armast öeftütart ja täditütart

Hilda Parts'i

surn. 9. nov. 1942

leinab kurbuses

perek. Räst

Lahkus meilt jäädavalt meie kallis unustamatu tütreke

Koidula Glück

Sünd. 24. mail 1927,
surn. 14. nov. kell 8.50 1942

Matmine kolmapäeval, 18. nov. kell 13 Pauluse kalmistule. Palume kõiki sugulasi, sõpru ja tuttavaid ära saatma tulla leinamajast, Lina 3.

Leinavad sügavas kurbuses

vanemad

Surma läbi lahkunud armast onu

August Sukk'a

leinavad

Alma ja Ervin

Armast onu

Gustav Sarv'e

leinab

perekond Hugo Sumbak

Surnud armast

RUDOLF OJASAAR't

29 aasta sünnipäeval

mälestab Vaike

Õnnitleme idarindel võitlevat armast poega

VILLEM AARNA't

tema 27 aasta sünnipäeva puhul 14. nov. 1942. a.

Vanemad, vend ja abikaasa lastega

Artelli „Kiidjärve Telliskivitööstus“ likvidaator

palub kõiki isikuid ja asutusi, kelledel on nõudmisi artelli „Kiidjärve Telliskivitööstus“ vastu, neid esitama 14 päeva jooksul selle kuulutuse ilmumisest arvates, artelli likvidaatorile Johan Mutt'ile, kelle aadr. Tartumaal, Kiidjärve vald, Telliskivitööstus. Selle tähtaja möödumisel jäävad nõudmised tähele panemata.

LIKVIDAATOR.

Tubakakasvatajatelt tubaka vastuvõtmine

ETK Tartu Harukontoris toimub

16.—30. novembrini s. a.

„VANEMUISE“ TEATER

Ala tän. 6.

Laup., 14. nov. kell 18
Distsiplineerimata sugupõlv
Mika Valtari komöödia

Pühap., 15. nov. kell 12
Taeva palge all
A. Mälgu ja A. Särevi dramatiseering.

Kell 17.30
Boheem
G. Puccini ooper.

Kohtade hinnad ühes riidehoiuga: operett RM 3.10—1.10; ooper RM 2.60—1.—; näidend RM 1.60—0.80.

Eelmüük alates pühapäevast teatri kassas kella 10—13 ja 16—18. Noortele alla 15 aastat õhtustele etendustele sissepääs keelatud.

OSTMISED

Soovitakse osta igasuguseid

puhkpille

Võivad ka vanad olla. Teatada P. Põllu 16, või telef. 36-05.

OSTAN MAJA

või ehituskrundi Mustveesse või selle ümbrusse. Kirjal. teat. hinna ja asukoha kohta palun saata slt. „Maja — krunt“ all.

Põllupidaja soovib osta

mootorratast

Teatada kirjalikult: Meier, Karilatsi, Vastse-Kuuste p.-ag.

Kõrgustikupäikese aparaadi

ostan. Võib ka korrast ära olla. Teatada telef. Tallinn 518-31, või aadressil: Õie 31—7, Nõmme.

Ostan

n. TALVMANTLI

(keskmine k.) või RIIET m. jaoks. Teat. slt. „Korralik“ all.

Kellel on võimalik müüa või üürida

ELEKTRIAHJU

palun teatada: Harjatöötuba Liiva 44—1.

Soovin osta moodsa

kirjutuslaua ja riidekapi

Teat. slt. nr. „1108“ all.

Ostan

KÜTTEPUID

KARTULEID ja KÕRVITSAID. Liiva 44—1, harja-töötuba.

Ostan ELEKTRI-TRIIKRAUA, SÄÄR-SAAPAD nr. 43 ja

DIIVANI

Samas müüa lapsevankreid, RM 100.—, ja kärusid, RM 50.—, ja võtan tellimisi vastu tellija materjalist.

PAHK, Tähe 153—2.

Maale soovitakse osta korralikku

PORTFELLI

ja keskmise suurusega SELJAKOTTI. Teat. slt. nr. „1105“ all.

Soovin osta

VILTE

nr. 43 ja nr. 38. Müüa kahe rattaga lapsevanker, RM 30.—. Aia t. 74—3.

Ostan normi-kartuleid

600 kg. Piiri 8—1.

Ostetakse RAUD-AHI

Teat. Aleksandri 25—2, Jansen.

Soovin osta

TÖÖHOBUST

maale. Pakk. ühes hinnaga saata G. Adolfi t. 43-a—2. H. Pikand.

Stud. jur. maalt ostab ajakoh. ting.

ROOMA Õ. SÜST.

autoriseer. konspekt: Rammul, Tartu, 1938. a. Kirj. slt. nr. „1080“ all.

Maanoormees soovib osta häid

SUUSKI ja PANTSE

Kirjad slt. „Head suusad“ all.

Soovitakse osta korras

PIANIINOT,
elektri-triikrauda,
elektri-laualampi
ja põrandavaipa.

Teat. slt. „Kiire“ all.

„VANEMUISE“ MUUSIKA OSAKOND

Pühapäeval, 15. nov. kell 18
„Vanemuise“ kontsertsaalis

Mart Saare 60 a. juubeli kontsert

Juhatab: Richard Ritsing.

Solistid: LIIDIA AADRE (sopran), OLAV ROOTS (klaver), RIHO PÄTS (kõne).

Pääsmed eelmüügil kontsertsaali kassas 14. ja 15. nov. kella 11—13 ja 16—18.

Esmaspäeval, 16. skp. kell 11 hommikul algan tööd uue

hommikupoolse rühmaga

Soovijail palun registreeruda.

Tantsukooli juhataja

TIINA KAPPER

Avaldame südamlikku tänu

kõigile sugulastele, sõpradele ja tuttavatele, eriti Vidriku Piimaühingu juhatusele, kes minu armsa mehe, meie isa ja poja

JULIUS LUIK'i

muldasängitamisest nii soojalt osa võtsid ja meie leinale kaasa tundsid.

Leinaja naine, tütar ja ema

Oskar Jüriado't

mälestab tema 40 aasta sünnipäeval (13. 11. 42) ja mõtleb temale idarindel võitev

MIKU

TEADAANNE

Marutõve vastu võitlemise määruse § 2 põhjal kuulutan

marutõve piirkonnaks

Nõo vallas Järiste külas Kiisa ja Veini talud, § 3, p. 1. põhjal marutõveohtlikuks piirkonnaks kuni edaspidise korralduseni Nõo ja Ropka vallad ja Tähtvere valla osaliselt, valtavalitsusele teatatud ulatuses.

Marutõve ja marutõveohtlikus piirkonnas tulevad rakendamisele marutõve vastu võitlemise määrused.

Alus: Marutõve vastu võitlemise määrus, Amtsblatt des Generalkommissars in Reval nr. 3 — 16, II 42.

A. ESLAS, maavanem.

Tartus, 12. novembril 1942.

Pildistan kodus

kl. 11—3 Lutsu 8—5, II korral, sissek. hoovi kaudu.

TOOME FOTOGRAAF O. MATSO.

ETV 1938 **TEMPLITÖÖSTUS FIRMA ED. VEEBER**
TARTU, RÜÜTLI 23 - TEL. 34-76
ESINDUS IGAS SUUREMAS LINNAS

Käesolevaga tunnistatakse kehtetuks järgmised

kadunud suhkru-, tubaka- ja elatistarbeainete-kaardid

1. Ekaterina JAKOBSON'I suhkrukaart NT; 2. Aleksander TAMMESALU suhkrukaart NT ja tubaka- ja tubakasaadustekaart; 3. Anna MÄOMA suhkrukaart NT; 4. Vladimir UGRJUMOV'I tubaka- ja tubakasaadustekaart; 5 Karl POMMERI tubaka- ja tubakasaadustekaart; 6. Karl PAAL'I elatistarbeainetekaart NT; 7. Arved TEAS'E elatustarbeainetekaart NT ja tubaka- ja tubakasaadustekaart; 8. Otto TEASE elatistarbeainetekaart NT ja tubaka- ja tubakasaadustekaart; 9. August MIKKOV'I elatistarbeainetekaart NT; 10. Arthur KILK'I elatistarbeainetekaart NT; 11. Aline POKKATS'I elatistarbeainetekaart NT; 12. Gustav LAABENT'I tubaka- ja tubakasaadustekaart; 13. Edgar TOOM'I tubaka- ja tubakasaadustekaart ja elatistarbeainetekaart NT; 14. Kaljo SOONIKU elatistarbeainetekaart NT.. 15. Eduard KURGJÄRVE tubaka- ja tubakasaadustekaart; 16. Mathilde PIHO elatistarbeainetekaart NT ja suhkrukaart; 17. Silvia PIHO elatistarbeainetekaart NT ja suhkrukaart; 18. Erich RAMP'I tubaka- ja tubakasaadustekaart; 19. Amalie MIHKELSON'I elatistarbeainetekaart NT; 20. MIHKELSON, Kaljo elatistarbeainetekaart NT; 21. MIHKELSON, Marie elatistarbeainetekaart NT; 22. Hillar KARRO piimakaart VL; 23. Juhan KÜTT'I tubaka- ja tubakasaadustekaart; 24. Aksel PÕLDOJA elatistarbeainetekaart NT; 25. Helene AIMANN'I suhkrukaart NT.

Kõiki isikuid ja kauplusi hoiatatakse kaarte nende leidmise korral kasutamast, selle vastu eksijad langevad karistuse alla.

Kaardid tuleb leidmise korral ära tuua Tartu Linnavalitsuse Kaubandus-Tööstusosakonna Toitlusameti Kaartidebüroosse, A. Hitleri pl. 7.

Toitlusameti Kaartidebüroo.

Kambja vallavalitsus Tartumaal hoiatab, kõiki asutusi, ettevõtteid ja isikuid vastu võtmast ja tarvitamast järgmisi

HULGIOSTULUBASID

mis välja antud V. Tamme kpl.: Leib 1250 kg nr. 75854; kohv 65 kg nr. 75855; paberossid 50.000 tk. nr. 75856; kuivtoit 100 kg. nr. 75857; nisujahu 126 kg nr. 75858; või 25 kg nr. 75859; sool 520 kg nr. 75860; sool 3680 kg nr.75861; munad 180 tk. nr. 75862; liha 120 kg nr. 75863.

KIIRHÜVITUSE TŠEKKE

Riigiviina ostuks nr. 057641—057740. Osturaamatuid V. Tamme, E. Tamme ja L. Kingsepa nimele. Vallavalitsus tunnistab maksvusetuks nimet. dokumendid ja nende tarvitaja võetakse vastutusele.

Avatud PAGARIÄRI

„ASTRA“ Näituse 7

Alates 16. novembrist s. a. müügil

haigete sai ja magushapu-rukkileib.

TEADAANNE

Laat

peetakse Tartus 17. novembril 1942. a.

TARTU LINNAVALITSUS.

Vajan õigustead. metodol., töö- ja sotsiaalõig., halduspros., kauband. ja rahvusvah. õiguse

KONSPEKTE

Pakkum. slt. „1114“ all.

Maanoormees soovib osta

sõjavõe-sinelit, sügispalitut, lõõtsa või bajaani.

Samas vahetada peaaegu uued TÖÖSAAPAD tänavkingade nr. 42 vastu ja SUUSASAAPAD nr. 41 nr. 43—44 vastu. Teated V.-Kaar 12—2.

Maale soovitakse osta

hundikoera kutsikat ja JOPPI,

võib kantud olla. Teatada: ELVA, postk. 75.

Soovin osta

TISLERIPINKI

ja igas paksuses kuuse-, männi- ja kaselaudu ja naisterahva KINGI kõrge kannaga nr. 36 või 37. Teated Riia 26—10, mööblitisler.

Soovin osta väikest

VEOMASINAT,

võib ka osadena olla. Teat. palun Võru 154, kauplusse.

Soovin osta musta

KRAENAHKA

garnituuriks ja muhviks. Puiestee 62—8.

Soovitakse osta

LAPSEKALOSSID

nr. 3—4. Müüa 1—2-a. lapse KINGAD 1 RM paar. Ostan suhkrupeete. Lutsu t. 2—1, hoovi peal. Varik.

Taluperemees ostab kanamajale

AKNAID ja KLAASUKSE

Võib olla tarvitatud, igamõõdulised ilma klaasideta. Teat. slt. nr. „1140“ all.

Kellel on müüa pruugitud

MANTEL

Teat. slt. „Müüa m.“ all.

Maatütarlaps soovib osta

PRUUDILOORI

Pakkumised slt. „Loor“ all.

Tallu soovitakse osta sõidukorras

rege ja vankrit

Teatada Tartu, Kloostri 14—3.

EESTI ja IDA-ALA

POSTMARKE

ostetakse V. Tarkpea margiäris, Soola 4.

Soovin osta

KASEVINEERI

Teat. Jaama 30—2.

Kellel on müüa

BALLETI-KINGI

või tarvitada anda väheseks ajaks, nr. 34—35 ja 35—36 kingale. Palun teatada kuni 20. nov. Aia 61—14.

MÜÜMISED

ERO

2. KLASSILOTERII PILETEID

müüakse piiratud arvul. F-a „UUDIS“, Rüütli 1, tööpäevadel kella 10.00 —11.00.

Orel müüa

soovitav koolidele (RM 600.—). Soovin osta JALGRATAST või AKORDIONI. Teateid saab Aleksandri tän. 74—1.

MÜÜA:

LAPSEVANKER — 45 RM,
LAPSEVOODI—15 RM,
LAPSE MÄNGUAED — 20 RM,
LAUAKAAL, 15 kg — 35 RM.

Kesk-Kaar 69—4.

Müüa

PILJARD

RM 450.—. Küsida Tööstuse tän. 3.

Müüa

ÕMBLUSMASIN

RM 150.—, ja SEPALÕÕTS, RM 200.—. Raekoja 94—9.

Müüa

KÜTTEPUID

koha peal, linnast 17 km. Samas soovitakse osta KROOM-SAARIKUID nr. 40—41. Kirjad kuni 17. skp.-ni slt. märgusõna „Säärikud nr. 40—41“ all.

Väikest tõugu 8 kuu vanused

BULDOGI-KUTSIKAD

ära anda. Turu 30—3.

Müüa

KODUJÄNESEID

à RM 7—10. Aleksandri tän. 81.

Müüa JÄNESEID

à RM 10.—. Ööbiku 21.

Korteri OTSIMISED

Kaks korralikku maapäritoluga meesüliõpilast soovivad lihtsat mööbleeritud

TUBA

Soovitav keeduvõimalustega. Küte olemas. Kirjad slt. „Lihtne tuba“.

Viimase kursuse üliõpilane soovib üürida talvekuudeks vaikset

möbl. tuba

Täielik küte olemas. Maalt pärit. Teat. slt. matr. nr. „15522“ all.

Õpilane vajab kohe omaette

TUBA

kas mööbliga või ilma. Küte olemas. Kirj. Magasini t. 4—16, märgus. „Korteri soovija“.

Kooliõpilane (tütarlaps) vajab

tuba

Pakk. slt. nr. „1086“ all.

Korralik rätsep soovib

MAALE

omaette vähese aiamaaga KORTERIT. Teat. Peetri tn. 84—5. Laos.

Otsime 3—4-toalist

korterit

V. MALIN, Sõõgiturg 4.

Õpetaja soovib mööblita või vähese mööbliga

TUBA

Loomakliiniku lähedale. Küte olemas. Slt. nr. „1018“.

Korter

2 tuba köögikasutamisega, vann, vesi elekter VAHETADA 2 toa ja kööga vastu. Teated slt. nr. „1026“ all.

Kes võimaldab vaiksele abielupaarile (mees rindel) korterist

TOA

köögikasutamisega, palun tulla läbi räägima Kivi 73—6, III kord, hoovi kaudu. S. Pebekov

---

Vajan tungivalt

TUBA

keeduvõimalusega, kus elekter olemas. Teat. kirjal. slt. „Üksik tuba“ all.

Üliõpilane soovib

möbl. tuba

Soovi korral küte. Teat. slt. nr. „1136“ all.

Riigiteenistuses olev härra (üliõpilane) soovib omaette

möbl. tuba

Küte olemas. Teat. slt. nr. „1142“ all.

Korteri PAKKUMISED

Õpilased, kellel küte, leiavad sooja erasisseküüguga

TOA

südalinna rajooni. Kortsis vann. Kostiga või ilma. Teateid saab G. Adolfi 35—2, pr. Träsilt.

Koolilaps võib tulla

kaasüüriliseks

Omaette tuba. Taara pst. 9, II kord. Sealsamas vahetada meester, viitsaapad nr. 45 naister, viitide vastu.

Saksa keelt valdav vanem proua soovib

kaasüürilist

Botaanika tän. 20—5.

1—2 õpil. (tütarl.) leiavad

KORTERI

perekonda. Küte vajalik. Veski 55—3.

Vabaneb lähemal ajal Tähtvere linnaosas

mööblita tuba

Pakkumised slt. „Ilus tuba“ all.

Talus korralik kahetoaline

KORTER

üürile anda koos aiamaaga. Lähemalt Gustav Adolfi 15—3.

Soovin vahetada 2-toalist

KORTERIT

III linnaosas 2-toalise ja kööga korteri vastu südalinna ümbruses. Slt. „Soe korter“.

TÖÖ PAKKUMISED

Talveks või aastaks tarvis

põllutöölist

Ropka valda, 2 km linnast, Viljandi tee ääres. Elekter ja omaette korter. Teatada Tartu Tööametisse, Tähe 29.

Vajatakse

TEENIJAT või PASSIJAT

Võidu 32. Reiman.

Vajatakse küiresti

MAJAHOIDJAT

kellel endal korter. Teateid saab Tööametis, Tähe 29, tuba 4.

TÖÖ OTSIMISED

Võtan vähese tasu eest

KINDAID ja SUKKI

kududa. Kloostri 8—2.

Käsitsi varrastel kuduja koob

KAMPSUNEID

Paju tän. 23—1.

TUNNID

Kes annaks koolilapsele

algõpetust klaveril

koos harjutamise võimalusega? Teat. kirjal. Tiigi 24—2. S. Einer.

Meesametnik soovib võtta

VENE KEELE

konversatsiooni tunde, soovi korral saksa keele vastu. Pakkum. slt. nr. „1119“ all.

Mitmesugused

Vahetada uued juhtnahast

säärsaapad

nr. 43, kas nr. 44 või suuremate vastu.

Samas soovitakse osta

soome kelku ja õlinõu,

maht ca 20 l. Pakkum. pöörduda pühapäeval, 15. nov. kella 10—12 ja esmaspäeval, 16. nov. kl. 8—10 Filosoofi tän. 2—4.

Palun

seda sõjavõelast,

Feldpost nr. 47521 E, kes 20. okt. ümber Venemaalt puhkusele tulles minule määratud paki kaasa tõi, see kohe ära tuua. Marja 3—1.

Emilie Kriisa.

Hr-ad Henn Nurmsalu ja Joh. Sass,

kui viibite EESTIS, siis teatage enestest sõber RIHO'le. Kirjad Meeksi p.-ag.

HAMBAARST A. JURIADO

Gustav Adolfi t. 45—2, telef. 30-24.

Nõuab konetusaid 9—12 ja 4—6 p. l. Reedel ja laupäeval 4—6 konetundi ei ole.

KUNSTL. HAMBAD.

Masseerija Ed. Hallap

Meltsiveski 56—3.

Vastuvõtt kella 9—12 ja kella 5—7 p. l.

Teatan, et alates esmaspäevast, 16. nov. on avatud

PAGARIÄRI

G. Adolfi 35.

Saadaval sai — haigetele ja rukkileib.

Austusega

A. Kurg.

Lp. DAAMID!

ELEKTRILOKKE

tehakse endiste vedelikkudega juuksetöösuses G. Adolfi 8, tel. 34-60.

HEA TALU

pooleterale anda, soodustustega. Lähemalt Riia tän. 50, kauplus.

Vahetada 4-a. raskeveo-

HOBUNE

samavana kergeveo-HOBUSE vastu. Kirj. Palupera raudteejaam, pk. 17. E. LEPIK.

Karusnahkne

MANTEL

vahetada hea riidest mantli vastu Lao 39—3. Kodus pühap. kella 10—14.

Jõõcuumid

välja üürida, sobivad igale tööalale. Küsida Kloostri tän. 6—1.

TALUKOHT

linna lig. hea põllu ja metsaga, vahetada vähema linna aiaga maja vastu. Teat. Lutsu tn. 2, krt. 3. Varik.

Soovin rentida või pooleterale võtta väheldast

TALU

Teat. palun Roosi tän. nr. 37—13.

Soovin vahetada n. või m. VILTIDE vastu

botikuid

nr. 37 kingale. Puiestee 46—7.

Kadunud

Teel Tartust Puurmani kadunud väike

PRUUN KOHVER

ühes 1 p. meester, kalossidega, 1 p. meester, puutald, kingadega ja flanell-vooditekiga ja pruunist nahast PORTFELL ühes ühe meester, poolsaapaga, 1 p. slidsukkadega jm. väiks. asj. ja osturaamatud Eduard Hammer'i, Alide Hammer'i, Ernst Roots'i ja Linda Läll'i nime peale.

Ausal leidjal palutakse ära tuua või teatada hea vaevatasu eest Kursi metskonda või Tartu, Aleksandri tän. 29—1.

Kadunud

RAHAKOTT

dokumentidega Peetri kiriku juurest Jänese tn. minnes. Leidjal palun seesolev raha vaevatasuks jätta ja dokumendid ära tuua Lai 27, kojamehele, või Leiubüroosse.

Kaduma läinud 10. nov. 1942 noor, kõrge, hall, pruunide piekkidega pointer-tõugu

LINNUKOER

Vaevatasu eest teatada Mütta mõisa või Tartu, Võidu tän. 32. J. Parik.

---

10. nov. õhtul kaotatud pruun naisterahva

MANTLIKRAE

tulles Võidu tänavast Rüütli, Rüütlist G. Adolfi tän. Ausal leidjal palutakse see vaevatasu eest ära tuua Leiubüroosse.

KINOTEATRID

14. novembril 1942

DEUTSCHE LICHTSPIELE

Aia tän. 43-a

ALARM

Paul Klinger
Maria v. Tasnady
lk.

NÕUKOGUDE PARAD IS

Seansside algus laupäeval kell ¾5 ja 7

pühap. kell ½1, ¾3, 5 ja ¼8.

APOLLO

Baccaccio

Willy Fritch
Heli Finkelzeller
Albrecht Schönhals
Paul Kemp

Noorsoole keelatud

ATEEN

Ooperiball

MARTE HARELL
HANS MOSER
PAUL HÖRBIGER
THEO LINGEN

Seansside algus laup. kell 5 ja 7, pühap. kell 1, 3, 5 ja 7.

Telefoni teel pääsmeid ei varuta.

Keine telefonischen Kartenbestellungen.

Kaduma läinud emane, noor

FOKSTERRIER

Tundemärgid: valge, musta peaga ja mustade täppidega. Palutakse vaevatasu eest ära tuua Eha tän. 15—1.

Kaotatud

TÄITESULEPEA

ühes kahe täitepliiatsiga (naiktasku sees). Ära tuua vaevatasu eest — Wehrmachtbeschaffungsamt Adolf Hitleri plats 10.

---

13. skp. kaotatud Riia maanteel 8—9 km kohal halli riidega kaetud

JALGE-KASUKAS

Ausal leidjal palutakse teatada kas Ropka v. Puru tallu või Tartu, Riia maantee 6—2.

---

12. XI 42 kaotatud parema jala

KALOSS

Ropka tänavalt kuni Võru tän. 52, Alumiiniumi Vabrikuni. Palutakse vaevatasu eest ära anda sama vabriku kontorisse või Võru tän. 52, pr. Sõle kätte.

Kadunud n.

KELLAKLAAS

raamiga „Vanemuise“ ja Laia tän. vahelisel teel. Leidjale RM 10.— teiutasu. Tuua Lai tän. 29—2.

Isikut, kes leidis 12. nov. homm. Võru teelt

PORTFELLI

palutakse seesolev raha endale jättes dokumendid ja kirjad, mis leidjale kasutud, ära tuua Tartu TKK kontorisse, Võidu 5, Kambja vallavalitsusele või V. Tamme kaupl. Kambjas.

---

12. skp. kaotati jaama tänaval lapse tumepruun nukumustriga

KINNAS

Palun leidjal see ära anda Jaama 56-a, piimakauplusse.

---

10. nov. õhtul kadus tumehall

KRAE

Kastani tänavale. Ausal leidjal palun ära tuua Kastani 143—3 või Leiubüroosse.

---

12. skp. Viljandi teed Puhjast Tartusse sõites Kesk tän. 28, kaotatud naister. vildi pahema jala

KALOSS

mille palun vaevatasu eest ära tuua Puhja Majandusesse või Kesk tän. 28—1. Tartu.

Leitud

Leitud

PABEROSSID

Pikk 30—1.

KIRJANDUS * KUNST

Sadam ja meri

TO.VO PEKKANEN

Sadam on ikka sadam. Ta on neelanud juba nii mõnegi. Iga aasta, iga nädal, vahest koguni iga päev toimub temas kurbmänge. Aeg-ajalt võime ajalehist lugeda purustatud, muljutud liikmeist, õnnetusjuhtumeist, endamõrvadest, surmast. Kuid see pole veel kõige halvem. Kõige halvem on nähtamatu. Kõige halvemini läheb neil, keda sadam neelab elusalt, suleb igaveseks ja pääsematult oma ringi. See polegi vahest sadama süü, kuid kogu mäda ja haisev praak maalt ja merelt kogúneb alati sadamaisse ja mürgitab õhu. See vajutab sellele oma pitseri ja mürgitab seda palju hullemini kui kivisilsi ja põlevkivi. Mõtlen inimesi, lihiskonna põhimuda, kõntsa, mida uhub merelt ja maalt kõigisse sadamaisse. Aga ehk pole see nendegi süü, sest nendegi hulgas on enam õnnetuid kui halbu. Sadam on ainult sadam. Porine, jäle, mõistatuslik. . .

Kuid ta on ka veetlev, paeluv: Purjelaev tuleb sadamasse, sõitnud ümber Kap Horni. Bengaali neeger tantsib puukingades kreeka auriku tekil. Hiinlasest kokk, suu täis kuldhambald. Seiklusi, võõraid maid. Avarate ookeanide lõhna ja hingust, tervitust maale. Tuul vingahtab taglases, aur sihiseb, vinnad ja kraanad kolisevad, rongid ja veoautod sööstavad edasi-tagasi. *Pälke paistab, lastimistöölised* laulavad, hüüavad, vannuvad ja teevad tööd. Päevavargad vahivad jõude, logelevad. Siiiiakse, juuakse, mark keerleb õhus, otsides omanikku. Säärane on sadam. Mõnele toob ta leiva, teiselt viib inimsuse.

Kuid alustame jutustust.

Ühel päeval maikuu algupoolel saabus sadamasse „Helene Ruse", Hamburgi aurik, ja sellelt astus maale Risto Rantala, et jätta laev ja meri igaveseks jumalaga. Ta oli siin linnas sündinud, kuid tal polnud omastest kedagi enam elus. Ta oli ära olnud kaheksa aastat.

Meri oli teda „põletanud", nagu öeldakse. Kuid mitte päris läbi. Vahest ehk oli ta paremast ainest kui teised. Ta oli näinud kõik, mida merel nähakse, oli kogenud kõik, mida merel kogetakse, aga siiski oli tema hinge jäänud puhas paik. Üks mälestus. Mõned lähevad merele ja unustavad kõik. Kuid Risto Rantala ei olnud unustanud. Mingi lubadus ei sidunud teda, mingi tegu ei kohustanud. Kuid ühel päeval tundes, et meri on lõdvendanud oma haaret, tundes end olevat vaba koju pöördumiseks, tundus talle, nagu ootaks teda veel keegi. Olgugi et ta oli olnud ära kaheksa aastat ja näinud kõik, mida merel nähakse, ning kogenud kõik, mida merel kogetakse.

Nii kummalisi mõtteid võib sündida mehe peas kaugeil võõrail mail, kui meri äkki ta lahti laseb. Äkrab mingi mälestus. Tundub, nagu oleks see juhtunud elle ja võiks jätkuda veel täna. Kaheksa pikka aastat ja meri haihtuvad nagu halb uni hommiku koites. Ainult see endine on tõeline, see, mis juhtus kodus, mingi mälestus.

Kuid ei ole lubatud inimesel midagi unustada oma elust. Ei ainagi kaheksat aastat merel. Need karistavad, maksavad kätte...

Risto Rantala astus nüüd piki oma sünnilinna sadamakaisid ja mõlgutles, et nüüd on ta jälle kodus ja võib kohata Ellenit millal tahes. Ta oli nii rõõmus. Mälestused kõnelesid. Ellen oli ainult keegi tüdruk. Mingi lubadus ei sidunud neid, mingi tegu ei kohustanud neid, aga Ristole tundus, nagu ootaks teda veel keegi.

Sliiski oli sadamakai, millel ta sammus, talle täiesti võõras, linn, mida ta nägi enda ees, oli võõras, inimesed, kes talle vastu tulid, olid võõrad. Ta ei tundnud midagi ega kedagi. Linn oli muutunud, ja tema laad ringi vaadata oli muutunud. Kuid ta ei seisatanud mõtlema, oli see nüüd tema kodu. Ta oli nii rõõmus. Ja ta teadis seda, ehk küll ei tundnudki. Ja tema mõtteid kõitis mingi mälestus.

Norra aurik oli viinud ta ära ühel hommikul kaheksa aastat tagasi... Koim tundi enne seda oli ta hoidnud oma kões kellegi tüdruku kätt; tüdruku nimi oli Ellen. — Tuled sa kunagi tagasi? küsis tüdruk. — Teen ainult ühe reisu, vastas poiss... Nõndaks, mingi lubadus ei sidunud neid.

Tal polnud aimugi, kus Ellen nüüd oli, mis temast oli saanud. Ta mäletas tüdrukut kaheksa aasta taha, nagu oleks see olnud eile ja nagu võiks kõik jätkuda veel täna.

Keegi taat, kes pühkis prügi hunnikusse laohoonete seina veeres, nägi teda tulevat ja mõtles endamisi, et too oleks nagu Rantala Risto moodi. Ehk, pärgel, ongi sama mees. Taat pani luua seina najale ja teritas pilku. Ongi Risto. — No tere!

Risto jäi seisma ja nägi enda ees vana, vana meest. Tal ei tulnud sel hetkel pähe, et vanad inimesed vananevad kiiresti. Mees oli võõras, kuigi temas oli tuttavaid jooni. Tuttavlik tervitus viis Risto segadusse, ja meeski näis kõhklevat, kas jätkata. Nad jäid teineteisele tükk aega otsa vahtima. — Kas sa pole Rantala Risto? küsis lõpuks vanamees.

— Olen küll.

— No jah, seda ma mõtlesingi. Ei tunne enam vist ära vana Rottenperki.

— Oled sa Rottenberg. Vanaks oled jäänud, imestles Risto kohmetunult.

— Vanaks, mõõnis vanamees heatahtlikult ja veeretas tubakapunni põses. — On vist juba aegu, mil viimati siin külas käisid.

— Kaheksa aastat. Aga nüüd enam ei lähe.

— Kas maldad olla minemata. Nii nad ütlevad kõik, ja lähevad ometi. Seda teeb see meri...!

Nad jäid jälle vait ja vaatasid teineteist. Risto tundis seletamatut kohmetust ja nukrust valguvat hinge. Nüüd ta vahest esmakordselt taipas, kui kaua ta tõeliselt oli ära olnud. Kaheksa aastat. Kui ta seal kaugel oli äkki tundnud hinges kutset koju, siis ta seda veel ei taibanud. Veel äsja ta seda ei taibanud. Aastad olid ununenud nagu halb uni. Laev oli kihutanud sadamast sadamasse, ja tema oli näinud kõik, mida merel nähakse, kogenud kõik, mida merel kogetakse.

Kaks naist, kaks säärast naist, keda sadam oli juba neelanud, kaks võõbatud, kulunud riistapuud läks neist mööda. Selliseid naisi loob ühiskond rõõmuks sadamatöölistele ja meremeestele. Risto ei pannud neid tähelegi, aga vanamees tähendas:

— Seal nüüd läheb see Einola Ellengi.

Risto pöördus ümber ja nägi teda ja tundis ta ära. Armas taevas! Säärasena oli ta kohanud Ellenit kõigis sadamais, sest ta oli kogenud kõik, mida kogetakse merel. Ja samal hetkel tundis ta, et meri hoiab teda jälle kinni. Ta oli veel mere päralt. Ellen. See oli olnud ainult pettekujutlus. Nagu kusagilt kaugelt kuulis ta taati aeglaselt, mõtlikult jätkavat:

— Ei saanud sellestki inimest.

— Ei saanud, ei. — Kõik tuled kustusid Risto hinges. Ta tundis end viibivat võõras linnas. Tema omaksed olid kõik surnud. Mingi mälestus, mingi puhas koht ta hinges, mis oli toonud ta siia, oli kadunud.

Ta kraam oli alles laeval, ja seda polnudki tarvis ära tuua.

— Sadam, see on niisugune imelik paik, pomises vanamees edasi, — selle vastu ei saa midagi. Tüdruku isa suri, ja tüdruk tuli esmalt siia tööle. Räägiti, ta oodanud sind. Töö oli ränk. Sinu laev ei tulnud, aga tuli palju teisi laevu. Palju teisi mehi tuli. Tuli ja läks. . .

Tuli ja läks.

Ja meri võttis taas Risto, nagu see on võtnud mõnegi teise. Aga ühel päeval ta uhub tema kuhugile sadamasse, kuhu ajuvad kokku merelt ja maalt kõik jätised, ega hooli temast enam.

Tölk. E. R.

Tartu kunsti-sügisnäitus

Üha kasvav huvi kunsti vastu laiemas publikus oli toonud möödunud pühapäeval Tartu kunsti-sügisnäituse avamisele nii palju külastajaid, et kohati väljapanekute jälgimine päris lootusetuks osutus. Ostutuhin oli suur ja hiilnejatel pahameelt palju, et valik on nii kiiresti vähenenud.

Tartu kunstnikkonnas on kujunemas — kui mitte kujunenud — noorte, isegi juba kooli loovate kunstnikkude aeg, mis käesoleval näitusel seda selgemini ossle tõuseb, et vanematest tuntud meistritest suur osa puudub. Viimaste esinemist oleks nii väga soovinud, et näituse üldpilti tihedamalt siduda paljude eelmistega samades ruumides.

Kõnnid, vaatad ja meenutad Tartu kunstinäitusi 3—4 aasta eest. Võrdled mõttes üldilmeid — kui rahulikuks on see nüüd muutunud ja kuidagi ühtlasemaks! Ei ole õieti ühtki tööd, mis otseselt hätriks, samuti kui ei ole tööd, mis eriliselt võimutseks ja huvi keskendaks. Omal ajal oli häid ja oli halbu, oli äärmusteni isikupäraseid; need vallutasid tähelepanu ja jätsid terve hulga keskpäraseid (mitte halvas mõttes) hoopis tagaplaanile. Juba ainestikult on seekordne sügisnäitus tagasihoidlik, isegi lihtne, ja tõlgitsusviisilt rahuilkult lepitav. On vähem sisu-otsimist kui varem.

Meil alati domineerinud maastikumaal on ka käesoleval näitusel raskes ülekaalus. Õnneks ei näita see maaliliik mitte üksnes truud loodusevaatlust, vaid ka kalduvust loodust tundmusrikkalt haarata ning elustada, ja seda üsna mitmekesiselt — alates Eduard Kutsari väikeste, peenes pintslitehnikas läbitöötatud maastikega kuni Alfred Kongo visandlikku temperamenti ilmutavate linnavaadeteni.

Maastikumaali kõrval on seekord lillemaal leidnud eriti rohket viljelemist. Üle paarikümne pildi 14 kunstnikult. Nii on lilli palju ja siiralt kauneid. Maastiku ja lillede pidev eelistamine viib mõtted kuidagi meie rahvakunstile, mis on täis hapraid loodusmeeleolusid — tikandeis ja põletuskirjades — lilleõied, lumehelbed jms. Peaaegu kunagi looma- ja inimfiguure. Kui selles tõesti rahvusliku omapära sugemed peaksid peituma, *siis see* vahest õigustaks ja vabandaks paljukordetud ühekülgsust meie kunsti temaatikas. On mõistatuslikke lademeid inimhinges, mida tahte ja intellekti survel ei summutata ja *mida alles aja perspektiiv* õigustavalt või hukkamõistvalt lahendab.

Ainult vähesed on loonud ja toonud välja kompositsioone, millistest silmapalstvamad ja näituse üldilmest isikupärasusega eralduvad kahe naiskunstniku — Ida Anton-Agu ja Karin Lutsu — omad. Ilmelt diametraalselt lahkuminevad, iseloomustab mõlemaid mainitud kunstnikke püüv iseseisvus. Ida Anton-Agu on sisult ja vormilt sügav-tõsine. Tema „Interjöör pruunis" ei kohuta enam halli halastamatusega, nagu varasemad suured kompositsioonid, vaid kõidab inimliku kaastundega ja vaesuse seletamatu jõuga. Tumedate, pruunide toonide ja valgusallika kontrasti ning tuppa eksinud valguslaikude edukas *kasutamine lähendab kompositsiooni* klassilisele galerii-maalile. Anton-Agu sotsiaalsete probleemide kujutamine on avardunud maastikule ja isegi lilledele. Kirik „Vana-Irboskas" ja „Sügismaastik" tõendavad kunstniku võimeid kohandada oma koloriiti ja käsitusviisi meeleoludele ja materjalile. Esimese rõhuv üksindus on ülkitud hallide laikudega lõuendile, teise tuulest sakutatud ja sügisvihmadest uhutud puhmad edasi antud painduvate pintslitõmmetega. Antoni „Moonides" elab lihtne, kuid tõsine loodus, *soojal pruunil foonil* valge kann arglikkude siidiste moonidega.

Karin Lutsu „Tualett" on tõepoolest silmapaistev. Pisut grotesksusse kalduva *tõlgitsuse taga almad optimistlikku naeratust.* Silm naudib valguse uju voodil, peegelhelki näol, ja tunned tubast — oma toa — sooja suletust. Värvimasside tooniks muutmine hõõrudes, *pintsilkäsitamisel* à la Renoir, on loonud sulavaid varjundeid, mis teevad maali naiselikult sarmikaks ja eraldavad selle näitusel üldiselt valitsevatest üksikutest pintsliöökidest. Lutsu opaalsed toonid ja valguse paigutus muudavad tema natüür-mordi „Pudelid" siimale nauditavaks.

Et juba jutt on kompositsioonist, siis mainitagu siinkohal noorte saavutusi sel alal. Pakitsevate probleemide lahendamine on noori alati meelitanud. L. Rulli vanade eestlaste restaureerimine näitab head tahet. J. Saali kompositsioonimeeles ja raskes koloriidis ilmneb teatud sugulus soome käsitusiaadiga. A. Luiga sümpaatsetes toonides „Rukkilõikajad" on pisut laialivaiguv. Noortest novellistidest kõige silmapaistvam on V. Pirk, kes esineb isegi kolme kompositsiooniga. Pirki kompositsioonid omavad küllaldast jõudu ja näitavad vaba pinstlikäsitamist. Kujud on ilmekad, ainult „Viljakoristajas" kannatab mees viglaga tuntud maneeri — kandadel seismise ja astumise all ja oleks võinud olla kindlamini maa peal. Kõik kompositsioonikatsetused on aga teretulnud, et meie kunsti üldpilti, mis maastikkudega tihedalt täidetud, mitmekesistada.

Märgatavalt teistest esinejatest eraldub Lepo Mikko, kes on pärinud hea annuse meie kunsti suhetest Lääne-Euroopaga. Mikko on imestama-panevalt soliidne, tõotades rikast loomingut. Ära pisiasjade, eesõigust pindade ja joonte riitmilisele paigutusele! Vähestele värvidele ehitatud „Väljad" — küpskollakas ja hallis, mustade rõhkudega ja elustama eksinud valge pilvega — on kahtlematult parimaid maastikumaale näitusel. Mikko natüürmordis „Journal" on tugevate joontega ümbritsetud pinnad hästi maalitud.

Vasakul — A. Veeber: Natüürmort laternaga (külmnõel). Paremal — L. Mikko: Küla orus (õli)

Elmar Kits on end mugandanud looduse roheluses. Need rohelised maastikud täiendavad üht ajastut Kitse loomingus, kus ta laia väriseva pintsliitõmbega võtab atmosfääri oma teenistusse. Kits püüab värvile anda suurt väljendusjõudu. „Suislepa maastiku" *põldude heledusest väljakasvavad mustjad* puud-põõsad looksid ettekujutuse põhjamaisest tõsidusest, kui nende heledad kontuurid ei kõneleks efekti-taotlustest. Võlutult peatud *sama kunstniku* „Kibuvitsade" juures, kus mustalt taustalt paistab niüüdsama pudenema kippuvate valgete pojengide vahel paar läbipaistvat roosat kibuvitsaõit. Selles pildis on *mõndagi õitemaailma idamaisest* peenetundelisusest, nagu oleme seda pidanud alati imetlema jaapani lakktöödel.

Endel Kõksi „Sügismotiiv" ja „Puud vee ääres" *näitavad sama käsitusviisi* kui Kitse maastikud. Viimatimainitud töö on ülimal määral dekoratiivne. Kõksi „Linnavaate" külmade toonide vaheldumine ja selge taevas *annavad edasi maailma jaheda ja haaramatu* palge, nagu looduse seda vahel näitab. Seekord tõstab Kõksi esile tema portreede erilaad. Kunstniku iseloom on väljendunud mitmesugustes *katsetustes.* Veel *kevadnäitusel* ülemaalimisega piinatult mõjuv lõuend on asendunud silmapaistvate tagajärgedega. Iseloomulik „Daam looriga" omab sügavusest hoovava valgusega *emailset pinda, mis „Noore* tütarlapse" portrees on võtnud pärlmutri läike. Seesugune värvide käistusviis viib mõtted Tizianini, kes lasuuritarvitamises on andnud *ülletamatuid tulemusi,* luues haaravaid pndu, kus jahedate toonidega kaetud soe alatoon voogab verena naha all.

Nende kolme kunstnikuga seovad vaatlused *neljanda* — Linda Mägi, kelle näilise kergusega loodud maastik ja lilled on värsked. „Põlluliiledes" on vajalise hellusega talletatud eesti põllupeenra südamelähedus ja „Lilled" paeluvad hea valgusega.

Eritähelepanu pälvib A. Kongo, kelles on rohkem vana pallaslast kui mõneski teises. Selle all ma mõtlen Kongos tema enese juurde jäämist, mis lepitab isegi hooletu julgusega panna taevas looklema puudelatvade järgi. Tuleks ainult hoiduda minnalaskmisest, mida mõnikord Kongos märkad. Kongo isikupärane viis õite hõljuvast ainest järgida lihtsate pindadega loob tugeva kogumõju.

Teised kauemat või lühemat aega eesti kunstis seisukohti omanud kunstnikud esinevad tagasihoidliku väärikusega, kuid ei rikasta eriliselt seekordseid muljeid. On märgata mõningaid vähemaid muutusi käsitusviisis. Nii kinnitavad Eduard Kutsari tööd juba kevadnäitusel märgatavaks saanud uut järku kunstniku käsitusviisis. Endise, Kutsarit kaua iseloomustanud kiire maalimisviisi asemele on astunud pisiasjade nägemine. Lillemaali veteraan Kristjan Teder näitab oma naivistlikus naturalismis senisest lopsakamat väljendust, olles plastilisemaks muutunud nii vormikui värvikäsitamises, mida eriti reedavad „Daaliad". Muide, „Daaliad" loovad otsekohe klassilise pildi rõõmsatest „jorjenipõõsastest" nii paljude kodude ümber.

Joh. Võerahansu esitab tuttavaid Saaremaa motiive. Võerahansu „Lillede" värvitoonide raskepärasuses tuksuvad mahlad. Jaan Vahtra kerge värvkatte all uinuv loodus võib pikapeale igavaks muutuda. J. Püttsepp on värvis üliintensiivne. Meelde jääb „Kolva jõgi" hästi lahendatud üllalt alla vaatega ja „Keerijärve" avarus ning pindade meisterlik käsitamine. G. Raua lai, vaba pintsliiligutus on pakatanud sinistes toonides. Hea nõtkusega asendis ja ilmes on „William Nortmann", kuna kaks suurt portreed jätavad kohati lõpetamata mulje. Meeldejääv on R. Sepa portreefiguur, eriti värvikäsituses, kus sädeleva valge kujutamine pehmetel lilladel toonidel on hästi õnnestunud. Maastikus näitab Sepp süvenemist.

V. Karruse maastikud julgelt fikseeritud värskete muljetega on tähelepandavad. „Merelt" on probleemirikas maal, kus öö saabumine rannas ei ole sugugi halvasti lahendatud. Ei saa mainimata jätta ka S. Loogi „Hr. A. S." portrees tabatud modelli orientaalset ilmet, E. Aiki „Kolmekesi" visionäärset modelleeringut ja A. Ristmägi natüürmordi lopsakat lahendust. E. Leppikus on seekord midagi otsivat, ka L. Pavel oli kevadnäitusel tugevam.

Nii märkame igas esinejas mõningaid omadusi, kuid siinkohal mainitagu lühidalt veel ainult nooremaid esinejaid. H. Aunapuu helerohelised maalid tuletavad meelde rokokookunsti koketeerivat hoiakut. Viimastele loovad kontrasti A. Vihalemi loomuliku kindlusega tööd. I. Plauhuti maastikud on puhtal kujul dekoratiivsed.

R. Timotheuse mustaval viisil on akvarell silmapaistvama koha saanud. Ka E. Pehap on tagasi pöördunud akvarelli juurde, tema „Viljandi järv" on rikas õhust ja veest, tehniliselt imepuhas. Samuti on kohati häid tagajärgi saavutanud Lember, Peil ja teised, kelledest eraldub Joh. Uiga huvitava, otse metecroloogilise, s. t. kehalikkudest perspektiividest tälesti sõltumatu hoiakuga.

E. KÕKS: Noor tütarlaps (õli)

Graafikas on parimad Agate Veeberi meisterliku viirutamisega kuivnõel-lehed ja R. Kaljo paraja huumoriga illustratsioonid „Eesti rahvanaljandite" 2. köitele. Viimased ilmutavad rahvapärimuste teadlikku kasutamist kunstniku ideede teostamisel. Ainult oleks soovinud neid väljas näha originaaljoonistena. Ella Mätiku valitsetud puugravüüride kõrval näeme R. Timotheuse õrnu külmnõel-lehekesi. E. Tiido „Perekond" kannatab iganenud maneeri all (näod, käed, jalad), mis viib üle Kaljo tagasi Viiraltini.

Skulptuuri on seekord tagasihoidlikult. R. Timotheuse „Tütarlapse pea" esitab head modelleerimist ja E. Jõesaare härgadega on antud lisa vähesele loomakujutusele meie kunstis.

Tartu kunsti-sügisnäituse üldpilt peaks olema lepitanud isegi hilinenud hääled — küll juba aastaid ajast ja arust läinud kunstikriisi kohta. Ei ole olnud alati lihtne leida kuldset keskmist kunstnikku, kunstiteadlase ja ostja vahel. Sageli unustatakse, et kunstnik ei soorita aktimaali arsti pilguga ega lillekimpu botaaniku teadmistega, sest ta ei jäljenda loodust, vaid tõlgitseb seda. Viimaces tuleb arvestada kunstniku ihuliku silma kõrval ka tema vaimset silma, seda enam, et looduse ammutamatud olukorrad on olnud aluseks tõlgenduse loendamatutele varjunditele. See ei ole mitte lepitav käeulatus halvale tõlgendusviisile, vaid vihje arvestatavatele tõsiasjadele. Janu võib avalduda kord rõõmses, kord ahastavas appihüüus, ja nii see jääb, kuni ajavaim suudab toetada isiklikku eneseavaldust. Standardmeeleolu ei ole kunst, ja teiste aegade ning teiste rahvaste kunst ei ole meie kunst.

Antiikkunsti mõõdetud ilu on olnud meie aja impulsiivsetele eneseavaldustele igav ja sotsialistlik realism meil juureta. Õige kunst on olnud suuteline purustama igasuguseid ettekirjutusi ja nõudeid teema ja kujutusviisi kohta. Kunstiteose vormilised omadused, olgu see siis pintsliilöök või põidlasurve, on aga üheks vastuvaidlematuks tagatiseks igas loovkunstnikus eeldatava areneva vaimu võimetele. Võimetele kunstipäraselt kujutada ja tõlgendada meeleolusid või motiive. Meie kunstnikkonna, ka noorema arenevas vaimus ei kahtle keegi, kes omab head tahet süvenedes jälgida nende avalikke esinemisi.

Helmi Üprus

Eduard Mörike

Tuleratsur

Vaat, kas jälle meeletu
Punapea on ratsul kiikvel?
Tõesti, sõält ta läheb ju —
Kurjad vaimud vist on kõjavel,
Äkki enam kelgi mahti
Pole sillal, põllu päädl!
Kuule! Hädakella häädl!
Üle mäe,
Üle mäe
Veskis tuli lahti!

Näe, nüüd tuleb hirmsas hoos
Hullund ratsur hoovi kaudu
Elajal, kel nahk peab koos
Ribisid kui sariklaudu.
Pea ees tulle, tukiprahti
Tormab otseteed ta võik.
Taamal üha kõlab hõik:
Üle mäe,
Üle mäe
Veskis tuli lahti!

Häda sulle, kelle haist
Versta tagantki tuld isub,
Kelle käsi pühamtist
Ristipuistki siiidet kisub —
Sinu vastane peab vahti
Keset põrgulõõska, karmu.
Heitku Issand sulle armu!
Üle mäe,
Üle mäe
Veskis möll on lahti!

Juba mõne tunni eest
Mattis tuhk sääl viimse leegi,
Sellest saadik hullu meest
Pole näinud enam keegi.
Rahvas läbisegi summas
Lõpuks kodu poole vajub;
Kellahäälgi sootuks hajub:
Üle mäe,
Üle mäe
Veskis . . .

Vast kui mööda mitmed kuud,
Leiti kaevamise ajal
Hobuse ja mehe luud
Ratsa keldri seina najal:
Tuleratsur, külm ja puhas,
On sul tee nüüd hauda ees!
Tss! ta põrmuks varises.
Puhka rahus,
Puhka rahus
Põlend veski tuhas!

Tölk. M. I-r.

Sügisene kohtumine Knut Hamsuniga

Egon Schleinitz

Julgesin siiski sõita Nõrholmi, kuigi teadsin, et Hamsun tõlgi ei võta vastu küllalisi ega taha üldse teada midagi inimestest, kes ta juurde sõidavad selleks, et küsimusi esitada ja hiljem temast ajalehtedes kirjutada. Ja olin kuulnud neist ägedaist võitlusist, mida olid pidanud paljude maade ajakirjanikud ühealnsa külaskäigu pärast ja mis eranditult jäid tagajärjetuks.

Seepärast olid ka minu väljavaated Hamsunit näha või temaga kõnelda koguni väikesed, kuigi mul polnud üldse kavatsust vanale kirjanikule kallale tungida ja temalt küsida ta arvamist viimase aja maailmapoliitika kohta, või missuguse firma täitesulepead ta tarvitas oma maailmakuulsate teoste kirjutamisel. *Ei, mul oli pigem soov kirjanik-põlumeest* näha kord ta enese väljade ja põldude vahel — võib-olla jalutuskäigul sügise sahisevais kuldlehtedes. Ka tahtsin ma kord tunda pruuni värske mulla lõhna ja kuulata mühisevate metsade laulu, millest ta nii sageli jutustab oma raamatuis.

Oslost olin kirjutanud Hamsunile kirja ja palunud luba ta külastamiseks. Ent igatsetud vastus jäi tulemata.

Kolme päeva pärast olin siiski Nõrholmis, selles unistuslikult *muinasjutulises* Lõuna-Norra maakohas, et vähemalt näha ta kodu, kui polnud võimalik teda ennast kohata.

Sealt paistis juba kirjaniku ilus valge maja fjordi lõpus. Ümberringi laiusid metsarikkad mäed, nagu tahaksid nad kaitsta väikest riiki sissetungijate eest. Aga see polnud üldse vajalik, sest Hamsuni kodu ümber on raudaed, mis oma tumeda halli värviga mõjus esimesel silmapilgul nii eemaletõukavana ja külmana, et tuli paratamatult tahtmine jalamaid ümber pöörduda.

Kella polnud väraval näha. Ent mul õnnestus endast anda märku alas askeldavale *valgepõllelisele teenija-tüdrukule,* kes lubas mu soovi majaprouale edasi anda.

Siis ilmuski väravale proua Hamsun, keda tundsin juba ta ettekande-õhtuist Saksa linnades, ja palus mind sisse astuda. Ta viis mind majja ja kuulas ära mu soovi.

Ta ütles ka, et usub, et olin tulnud austusest ta mehe ja ta loomingu vastu, ja et ma polnud sensatsioonijahil. Siiski—ja võib-olla just seepärast — ta palus mind Hamsunit mitte tülitada.

„Mu mees on juba vana ja väsinud ja armastab üksindust üle kõige," ütles ta. „Vaadake ainult korraks meie kodu—sõitke läbi ilusa Norra. Kui teie siin kõike seda oskate näha, tunda ja läbi elada, siis annab teile see tükk maad enam Knut Hamsuni hingest, kui ta seda ise suudaks teha oma juuresolekuga."

Ma mõtlesin selle targa naise sõnade üle järele ja leidsin, et tal oli õigus. Siis ulatasin talle käe jumalagajätuks. Läksn üles mägedele ja uitasin läbi metsade. Puulehtede vahelt paistis väike valge maja, mis seisab eemal teistest ehitistest ja kust kirjanik otsib ja leiab rahu töötamiseks. Istusin kivile, vaatasin alla üle lala välja ja pruuni põllu ning kuulasin karjamaalt tulevat kellahelinat.

Niisugune oli siis Knut Hamsuni kodu. Aga ta enese oli ümberi leidnud nõrast neid paljusid asjaid, mis ta oli vestnud rõõmutes mööda maailma. Siin kerkisid silmade ette kõik need kujud, kellele tema on elu andnud: need kaks, kes siit leidsid maa õnnistuse — August, see maailmarändur, kes leidis, et ta üksindus ei suuda teda rahuldada, — ja siis tütarlaps Victoria, kelle armastus oli nii piiritu nagu õhtupunane taevas, mis praegu laotus leebelt üle maa..

Olin kaua nii istunud ja unistanud, kui äkki miski sundis mind pöörduma tagasi tõsiellu. Ali avati väkese valge maja uks ja üks mees astus välja. Ta astus pisut küürus, aga ta samm oli kindel ja kõnnak uhke. Ta tuli mööda kitsast teed välja ja põllu vahel. Vahetevahel ta seisatas ja heitis pilgu üle taliviljapõllu. See mees oli Knut Hamsun.

Oleksin tahtnud alla ta juurde rutata ja kõnelda temaga. Aga ometi jäin istuma. Ent mu pilk jälgis teda pidevalt. Nägin, kuidas ta talli läks ja sealt elumaja juurde. Nägin, kuidas ta sulastega kõneles ja mõtlikult pilvist taevast silmitses, et siis käega kaabuäärt puudutades head ööd soovida ja oma maja taha puude varju kaduda.

Ma ei rääkinud Knut Hamsuniga, ja ta ei tea, et olin tema ligidal. Aga ma nägin teda pärast päevatööd koju tulemas oma põldude ja väljade keskel, mille kohal talle õhtu laulis oma rahulaulu. Ja ma olin õnnelik, et kohtasin teda nii ja mitte teisiti.

Suur hulk elab ikka vaimselt minevikus, vähem osa rahvast olevikus ja ainult mõned üksikud tulevikus.

A. H. Tammsaare

Kui 1800 ajajärgu juhtsõnaks oli — inimese õigused, siis saab 1900 ajajärgu juhtnööriks — rahvuste õigused.

Juhan Luiga

Väljaandja Haridusdirektoorium.
Pea- ja vastutav toimetaja **M. Kuldkepp**
Trükikäitis „POSTIMEES", Tartus.